

**UNSUR-UNSUR KEMASYARAKATAN DALAM
FILEM *JOGHO* KARYA U-WEI HJ SAARI: SATU
PENELITIAN TEORI SOSIOLOGI OLEH EMILE
DURKHEIM**

MUHAMMAD SYAHMIL HAZIQ BIN ZUKRI

**UNIVERSITI
MALAYSIA
KELANTAN**

**IJAZAH SARJANA MUDA PENGAJIAN WARISAN DENGAN
KEPUJIAN**

2024

UNIVERSITI
MALAYSIA
KELANTAN

**UNSUR-UNSUR KEMASYARAKATAN DALAM FILEM
JOGHO KARYA U-WEI HJ SAARI: SATU PENELITIAN
TEORI SOSIOLOGI OLEH EMILE DURKHEIM**

**MUHAMMAD SYAHMIL HAZIQ BIN ZUKRI
(C20A1145)**

**Tesis Ini Dikemukakan Sebagai Memenuhi Keperluan Untuk
Ijazah Sarjana Muda Pengajian Warisan Dengan Kepujian**

**FAKULTI TEKNOLOGI KREATIF DAN WARISAN
UNIVERSITI MALAYSIA KELANTAN**

FEBRUARI 2024

PERAKUAN TESIS

Saya dengan ini mengesahkan bahawa kerja yang terkandung dalam tesis ini adalah hasil penyelidikan yang asli dan tidak pernah dikemukakan untuk ijazah tinggi kepada mana-mana Universiti atau institusi.

TERBUKA

Saya bersetuju bahawa tesis boleh didapati sebagai naskah keras atau akses terbuka dalam talian (teks penuh)

SEKATAN

Saya bersetuju bahawa tesis boleh didapati sebagai naskah keras atau dalam teks (teks penuh) bagi tempoh yang diluluskan oleh Jawatankuasa Pengajian Siswazah

Dari tarikh _____ sehingga _____

SULIT

(Mengandungi maklumat sulit di bawah Akta Rahsia Rasmi 1972)

TERHAD

(Mengandungi maklumat terhad yang ditetapkan oleh organisasi di mana penyelidikan dijalankan)

Saya mengakui bahawa Universiti Malaysia Kelantan mempunyai hak berikut. Tesis adalah milik Universiti Malaysia Kelantan. Perpustakaan Universiti Malaysia Kelantan mempunyai hak untuk membuat salinan untuk tujuan pengajian sahaja. Perpustakaan dibenarkan membuat salinan tesis ini sebagai bahan pertukaran antara institusi pengajian.

Tandatangan Pelajar

Tandatangan Penyelia

Nama Pelajar: MUHAMMAD SYAHMIL HAZIQ BIN ZUKRI

No. Kad Pengenalan: 001203060025

Tarikh 15 Februari 2024

Nama Penyelia: **SUDIRMAN BIN KIFLI**Tarikh: **15 FEBRUARI 2024**UNIVERSITI
MALAYSIA
KELANTAN

PENGHARGAAN

Bismillahirrahmanirrahim

Syukur kehadiran ilahi kerana dengan limpah dan kurniaNya saya telah menyiapkan projek penyelidikan yang telah ditugaskan kepada saya. Yang pertama sekali saya ingin mengucapkan ribuan terima kasih kepada Universiti Malaysia Kelantan kerana telah memberikan peluang kepada saya untuk menghasilkan Projek Penyelidikan ini dengan telah memberikan kemudahan kepada saya dari segi mendapatkan maklumat dan tempat untuk membuat penulisan ini.

Saya dengan rendah hati ingin merakamkan setinggi-tinggi penghargaan kepada beberapa individu yang telah memberikan sokongan dan dorongan yang tidak ternilai dalam penyediaan tesis ini. Yang pertama saya ingin mengucapkan terima kasih kepada penyelia PP1 dan PP2 saya iaitu Encik Sudirman Bin Kiffli kerana telah memberikan banyak dorongan dan tunjuk ajar dari awal penghasilan tugas ini sehinggalah tugas ini selesai. Selain itu, ucapan terima kasih saya tujukan kepada semua pensyarah yang turut menaburkan ilmu kepada saya sepanjang tempoh pengajian saya di UMK.

Seterusnya, ucapan terima kasih kepada kedua ibu bapa saya yang tidak putus asa memberikan semangat kepada saya supaya meneruskan perjuangan dalam menghabiskan pengajian Ijazah Sarjana Muda saya di UMK. Tidak saya tinggalkan rakan-rakan seperjuangan saya yang turut membantu saya dalam memastikan saya menyiapkan tugas ini dengan baik.

Akhir sekali, saya berharap agar projek yang telah dihasilkan ini dapat menambahkan ilmu dalam diri saya sekaligus dapat membantu memberikan manfaat tidak mengira kepada diri sendiri mahupun orang lain.

Sekian, Terima Kasih

Muhd Syahmil Haziq Bin Zukri
Fakulti teknologi kreatif dan Warisan
Universiti Malaysia Kelantan

KANDUNGAN

KANDUNGAN	HALAMAN
PENGESAHAN TESIS	
PENGHARGAAN	i
SENARAI RAJAH	vii
SENARAI GAMBAR	viii
ABSTRAK	x
ABSTRACT	xi
BAB 1 : PENDAHULUAN	
1.0 Pengenalan	1
1.2 Permasalahan Kajian	4
1.3 Objektif Kajian	5
1.4 Persoalan Kajian	6
1.5 Skop Kajian	6
1.6 Kepentingan Kajian	7
1.7 Metodologi Kajian	7
1.8 Organisasi Kajian	10
1.9 Kesimpulan	11
BAB 2: SOROTAN KAJIAN LEPAS	
2.0 Pengenalan	12
2.1 Sosiologi Dalam Karya Sastera	13

2.2 Sosiobudaya Dalam Masyarakat Melayu Berdasarkan Karya Sastra.	15
2.3 Unsur Kemasyarakatan	18
2.4 Teori Sosial Emile Durkheim Berdasarkan Sarjana Lain	19
	20
BAB 3: METODOLOGI KAJIAN	
3.0 Pengenalan	22
3.1 Reka Bentuk Kajian	23
3.2 Pengumpulan Data	24
3.2.1 Kaedah kepustakaan	26
3.2.2 Kaedah Internet	26
3.2.3 Kaedah Pemerhatian Filem	27
3.2.4 Analisis Visual	27
3.3 Konsep Konseptual	28
3.3.1 Teori Sosiologi oleh Emile Durkheim	28
3.3.2 Fakta Sosial	30
3.3.3 Perpaduan Masyarakat	31
i. Perpaduan mekanik	31
ii. Perpaduan organik	32
3.3.4 Agama	32
3.4 Kerangka konseptual	33
3.5 Kesimpulan	34
BAB 4 : ANALISIS DAN DAPATAN KAJIAN	
4.0 pengenalan	35

4.1 Unsur-Unsur Kemasyarakatan	36
4.1.1 Unsur Kemasyarakatan Dalam Katagori Sosial	37
a. Golongan Sosial	38
4.1.2 Bahasa	43
a. Bahasa Ironi	44
b. Dialek	46
4.1.3 Kebudayaan	48
4.1.4 Keagamaan	52
4.1.5 Norma dan Nilai sosial	54
a. Nilai Ilmu Keagamaan	56
b. Ilmu Berlaga Lembu	58
4.2 Pengajaran Yang Boleh Diambil Dari Filem Jogho Yang Boleh Dijadikan Sebagai Teladan	60
4.2.1 Kasih Sayang Yang Tinggi Terhadap Rakan Seperjuangan	61
4.2.2 Hutang Darah Dibayar Darah	64
4.2.3 Berpegang Pada Janji	66
4.2.4 Tidak Lupa Asal Usul	69
4.2.5 Melanggar Undang-Undang Sebagai Satu Perbuatan Yang Tidak Patut Dicontohi	71
4.2.6 Bersifat Redha	73
BAB 5: KESIMPULAN	
5.0 Pengenalan	75
5.1 Rumusan Kajian	76
5.2 Cadangan	77
5.2.1 Akademik 5.2.2 Budaya 5.2.3 Sosial 5.3 Penutup	77

5.2.2 Budaya	78
5.2.3 Sosial	79
5.3 Penutup	81
RUJUKAN	82

UNIVERSITI
MALAYSIA
KELANTAN

SENARAI RAJAH

KANDUNGAN	HALAMAN
Rajah 1: Kategori Sosiologi Menurut Emile Durkheim	9
Rajah 2 : Pendekatan Menurut Emile Durkhiem	10
Rajah 3 : kerangka konseptual teori sosiologi oleh Emile Durkheim	33

UNIVERSITI
MALAYSIA
KELANTAN

SENARAI GAMBAR

KANDUNGAN	HALAMAN
Gambar 1 : Akaun youtube filem Jogho	28
Gambar 2 : Tangkap layar babak ini menunjukkan mamat ini adalah seorang ahli politik	40
Gambar 3 : Tangkap layar ini menunjukkan Mamat menyatakan hidup berpolitik perlunya pengorbanan walaupun berpindah randah	40
Gambar 4: Tangkap layar menunjukkan mamat berdialog menggunakan panggilan 'demo' Gambar	46
Gambar 5: Tangkap layar menunjukkan mamat menggunakan perkataan 'bedil' Gambar	46
Gambar 6: tangkap layar menunjukkan pecakapan menggunakan bahasa Selatan Thailand Gambar	47
Gambar 7: Tangkap layar menunjukkan pertarungan lembu bernama Calet dengan Langsung Gambar	49
Gambar 8: Tangkap layar menunjukkan lembu muda yang bernama Aral	51
Gambar 9: Tangkap layar menunjukkan Jusoh memakai songkok putih serta sedang menasihati ayahnya iaitu Mamat Gambar	53
Gambar 10: Tangkap layar menunjukan babak ketika mayat Abang Lazim sedang dikebumikan	55
Gambar 11: Tangkap layar menunjukkan Mamat menulis kalimah Allah di dahi Abang Lazim	56
Gambar 12: Tangkap layar menunjukkan lembu sedang bertarung didalam bong Gambar	57
Gambar 13: Tangkap layar menunjukkan setelah kemenangan yang diperolehi oleh Calet Gambar	59
Gambar 14: Tangkap layar menunjukkan Mamat dan Abang Lazim bepelukan selepas kemenangan laga lembu	61

Gambar 15: Tangkap layar menunjukkan Mamat sedang memikirkan akan kehilangan insan yang hebat itu	62
Gambar 16: Tangkap layar menunjukkan ingin membalas dendam kepada semuayang terliba	64
Gambar 17: pada minit ke 38 Tangkap layar menunjukkan Mamat tegas kepada jati diri beliau	6
Gambar 18: Tangkap layar Menunjukkan Mamat adalah seorang yang berpegang pada janji yang ingat akan tempat asalnya	69
Gambar 19: Tangkap layar menunjukkan Mamat ditangkap kerana dituduh membunuh dalam bong Gambar	71
Gambar 20: Tangkap layar menunjukka Minah redha dengan keputusan Mamat	73

**Unsur-Unsur Kemasyarakatan Dalam Filem *Jogho* Karya U-Wei Hj Saari: Satu
Penelitian Teori Sosiologi Oleh Emile Durkheim**

Abstrak

Kajian ini membincangkan unsur kemasyarakatan dalam kalangan masyarakat Melayu terdahulu serta mencuba untuk mengangkat karya filem tempatan supaya lebih terkenal seperti filem luar negara. Berdasarkan kajian yang telah dibuat mendapati kajian-kajian lepas hanya tertumpu kepada filem-filem yang popular sahaja. Oleh itu, kajian telah dibuat bagi menganalisis dan membincangkan unsur-unsur kemasyarakatan dalam kalangan masyarakat Melayu terdahulu dalam filem *Jogho* karya U-Wei Hj Saari dengan mengaplikasikan teori sosiologi oleh Emile Durkheim. Kajian ini menggunakan kaedah kualitatif iaitu menggunakan kaedah kepustakaan, analisis kandungan melalui pemerhatian filem, laman web dan teori sosiologi oleh Emile Durkheim. Seterusnya, dapatan kajian ini adalah menunjukkan elemen kemasyarakatan yang diamalkan dalam masyarakat Melayu di Kelantan dan Selatan Thailand serta pengajaran yang telah timbul melalui jalan cerita filem ini. Oleh itu, kajian tentang filem tempatan wajar diperbanyakkan lagi dengan menggunakan teori sosiologi kerana ianya banyak memperihalkan tentang kehidupan serta pengajaran kepada masyarakat yang seiring dengan kehidupan zaman kini.

Kata kunci: unsur kemasyarakatan, Teori Sosiologi, aspek pengajaran

UNIVERSITI
MALAYSIA
KELANTAN

***Elements Of Society In The Film Jogho By U-Wei Hj Saari: An Analysis Of
Sociological Theory By Emile Durkheim***

ABSTRACT

This study discusses the social elements among the Malay community in the past as well as trying to elevate local film works to be more famous like foreign films. This study has found that previous studies only focused on popular films. Therefore, a study has been made to analyze and discuss the elements of society in the early Malay community in the film Jogho by U-Wei Hj Saari by applying sociological theory by Emile Durkheim. This study employed a qualitative method that include library methods, content analysis through observation on films, websites and sociological theory by Emile Durkheim. The findings of this study shows that the social elements are practiced in the Malay community in Kelantan and Southern Thailand as well as the lessons that have arisen through the storyline of this film. Therefore, the study of local films should be increased by using sociological theory because it describes a lot about life and lessons for society that are in line with modern life.

Keywords: *elements of society, sociological theory, deductive aspect*

UNIVERSITI
MALAYSIA
KELANTAN

BAB 1

PENDAHULUAN

1.0 Pengenalan

Film ialah merupakan satu medium yang sangat popular di setiap pelusuk dunia. Pada dasarnya industri filem ini adalah satu perkara yang tidak membantu dan berkembang kepada industry yang besar. Industri perfileman Melayu pada mulanya menunjukkan petanda yang ingin berkembang pada tahun 1960-an. Terdapat satu sejarah yang melibatkan pembuatan filem ini iaitu ia berasal daripada satu penemuan konsep imej yang bergerak oleh seorang jurugambar British yang bernama Eadweard Muybridge. Pada tahun 1887, beliau telah mengambil satu gambar siri kuda yang sedang berlari. Di dalam negara Malaysia ini terdapat banyak filem yang telah diimport masuk dari pelbagai negara antaranya Hollywood, Hong Kong dan sebagainya. Ianya dikatakan sedemikian kerana pada tahun 70-an terdapat beribu filem yang telah diimport masuk untuk ditayangkan di negara Malaysia.

Filem ini membawakan kepada banyak maksud dan merangkumi dalam konteks yang meluas. Banyak definisi ataupun tanggapan yang telah diberikan berkenaan dengan filem tidak mengira dari sudut pandangan positif ataupun negatif. Hal ini demikian kerana filem ini adalah satu karya yang kreatif yang membawa sifat perbincangan (discursive), dan juga ianya melibatkan satu idea dan pemikiran, penganalisisan, pengkritikan, fungsi dan pelbagai lagi didalam bidang-bidang yang melibatkan kepakaran. Antara takrifan lain ialah file mini adalah satu imej yang telah terhasil didalam satu bentuk visual yang bergerak

yang mempunyai unsur-unsur penceritaan yang telah ditulis dan telah diubah suai dalam bentuk dialog, visual dan bunyi. Ianya kemudian dirakamkan dengan lensa iaitu kamera dan diubah suai dengan pelbagai kepentingan dan matlamat sebenar untuk mempamerkan tidak mengira di kaca televisyen ataupun di layar perak.

Filem juga adalah satu hasil daripada seni yang menunjukkan cerita dan cerminan kepada budaya masyarakat tertentu. Ianya adalah hasil daripada cara pemikiran penulis skrip bagaimana beliau ingin membuatkan satu cerita yang mampu menyelitkan pengajaran untuk dirasai kepada khalayak ramai. Selain itu, sesebuah file mini bukan sahaja terikat dengan manusia sahaja, ia boleh menunjukkan satu cerita itu benar ataupun khayalan. Satu cerita yang telah dihasilkan telah ditapis skripnya dan telah diharmonikan supaya ianya menjadi menarik. Ianya juga bertujuan untuk satu cerita tersebut mempunyai permulaan dan pengakhiran yang tepat supaya tidak mengelirukan penonton. Jelaslah menunjukkan bahawa filem ini adalah satu medium yang daripada teknologi iaitu produk budaya syber dan ianya satu bidang seni yang moden dan lebih canggih.

Filem ini adalah satu medium yang memainkan watak sebagai alat menyampaikan, mempengaruhi dan menghiburkan banyak filem yang mengandungi unsur kemasyarakatan telah ditayangkan di Malaysia. Pengkaji telah memilih filem *Jogho* (1999) arahan oleh U-Wei Hj Saari bagi meneliti unsur kemasyarakatan yang diperoleh didalam filem tersebut dari aspek sosiologi yang mengandungi pelbagai aspek antaranya kelas sosial, kekeluargaan, masyarakat, pendidikan dan sebagainya.

Kemasyarakatan adalah satu perkara yang ada hubungkait dengan sosiologi. Sosiologi adalah pengkajian mengenai hukum kemasyarakatan serta satu langkah sama dengannya. Boleh juga diklasifikasikan sebagai satu carta organisasi masyarakat. Sosiologi

ini dalam aspek teori sering dikatakan dengan perihal tentang manusia dalam aktiviti kemasyarakatannya atau lebih mudah tentang perangai setiap masyarakatnya. Unsur sosiologi ini seringkali digunakan oleh industry perfileman bagi memasukkan unsur yang lebih menarik dan juga untuk lebih menarik perhatian orang dalam industri perfileman tempatan.

Jogho ini adalah sebuah filem tentang kemasyarakatan yang telah diarahkan oleh U-Wei Hj Saari. filem ini telah ditayangkan di pawagam Malaysia pada 28 Mac 1999. Filem ini lebih menjadi perhatian ramai oleh kerana ianya dibintangi oleh pelakon tersohor antaranya Khalid Salleh, Normah Damanhuri, Sabri Yunus dan ramai lagi. Filem ini telah meraih beberapa anugerah antaranya anugerah di Festival Filem Malaysia Ke-14 walaupun filem ini hanya ditayangkan di beberapa buah negeri dan lambat ditayangkan di Kuala Lumpur. Oleh hal yang demikian, telah timbulnya apakah unsur-unsur kemasyarakatan yang terdapat dalam filem Jogho ini.

Jogho iaitu satu perkataan yang berasal daripada dialek Kelantan atau juga dikenali sebagai Juara jika didalam bahasa Melayu yang mempunyai banyak maksud tersirat. Dengan erti kata lain perkataan itu membawa maksud individu yang pakar dalam sesuatu perkara. Maka di dalam filem ini, Jogho adalah seorang individu yang pakar dalam berlaga lembu. File mini mengisarkan tentang masyarakat di Patani, file mini adalah salah satu filem yang boleh memberikan pendedahan tentang masyarakat Melayu di Patani dari segi adat, budaya, gaya hidup, ekonomi dan sebagainya. Apabila penulis telah memerhati masyarakat Melayu Petani dan sudah pasti beliau akan samakan dengan masyarakat Melayu Kelantan. Hal ini kerana ketika zaman dahulu mengikut catatan sejarah jalan antara

Kelantan dengan Siam tiada sekatan yang dibuat, masyarakat boleh masuk dan keluar bila-bila masa sahaja. .

Pada perjanjian inggeris-Siam 1909 telah menjadi saksi kepada satu cetusan pergaduhan yang menunjukkan kegilaan dua buah kuasa antara British dengan Siam. Mereka hanya lebih mementingkan aspek pentadbiran jika nak dibandingkan dengan aspek-aspek yang lebih penting antaranya aspek agama, budaya, bahasa, etnik dan lain-lain lagi. Oleh hal yang demikian, dengan itu kita telah dapat menyaksikan bahawa Kelantan dengan Siam tidak mempunyai jurang perbezaan yang ketara. Ianya dapat dilihat dari aspek dialek bahasa, makanan, gaya hidup, dan sebagainya.

1.1 Permasalahan Kajian

Permasalahan kajian ini ialah satu perkara yang perlu ada didalam sesebuah pengkajian. Menurut Cresswell (2005), masalah kajian ini ialah satu masalah yang timbul yang berbentuk satu kontroversi atau satu perasaan prihatin menyebabkan sesuatu yang ingin dikaji. Dalam seseuah kajain, permasalahan kajian ini adalah satu aspek yang memaikan pernanan yang penting untuk menjadi pandu arah kepada satu jalan penyelesaian kepada isu yang ingin dikaji. Permasalahan kajian juga ialah satu langkah untuk menyatakann masalah yang timbul didalam satu bentuk ulasan. Berdasarkan padanagn John Dewey (1910) menyatakan bahawa satu kajian yang bagus adalah dimulai dengan kesusahan, pengalaman, dan dihabiskan dengan permalasalahan, dengan ini akan timbulnya jalan untuk menyelesaikan masalah .

Di dalam kajian ini, penulis mendapatkan pemasalahan tentang unsur kemasyarakatan yang ingin disampaikan oleh pengkarya untuk dijadikan pedoman. Oleh

hal yang demikian, pengkaji telah menggunakan teori sosiologi didalam kajian ini sebagai medium untuk mengenal pasti unsur kemasyarakatan di dalam novel ini. Selain itu, tentang pendekatan sosiologi sastera kurang dititik beratkan didalam hasil karya yang ada di dunia pada masa kini. Dalam pembentukan satu karya agung sastera yang berbentuk pendekatan sosiologi sastera, terlebih dahulu hendaklah mengetahui bahawa sosiologi ini terdapat dalam beberapa aspek. Yang lebih diutamakan adalah pendekatan sosiologi sastera ini adalah satu teori dimana sesuatu jalan cerita itu adalah realiti. Perkara sebegini haruslah dipelajari oleh kerana jika melibatkan masyarakat, taraf kedudukan ini terdapat pelbagai cara dan jika orang kenamaan ataupun raja mempunyai panggilannya tersendiri. Oleh sebab itu, kefahaman tentang sosiologi ini perlu ditekankan sebelum membuat sesuatu perkara. Selain itu, isu sosiologi kurang diperkenalkan kepada masyarakat. Karya-karya yang dihasilkan tidak menyatakan dengan terperinci sosiologi yang terdapat pada masa kini. Hal ini demikian kerana, pengkarya tidak menginginkan suatu karya sastera yang sukar untuk difahami dan tidak terlalu banyak konflik. Karya sastera yang bersifat realistic ini adalah satu karya yang diminati oleh audien, jika satu karya tidak memasukkan konflik yang sesuai akan memberikan impak yang besar kepada karya tersebut dan boleh mengakibatkan karya itu tidak diiktiraf.

1.2 Objektif Kajian

Dalam kajian ini pengkaji telah menggunakan dua objektif iaitu:

- Mengenal pasti unsur-unsur kemasyarakatan yang terkandung di dalam filem JOGHO
- Mengenalisis pengajaran yang terdapat dalam filem JOGHO yang boleh dijadikan panduan kepada masyarakat zaman kini.

1.3 Persoalan Kajian

- Apakah unsur-unsur kemasyarakatan dalam yang terdapat dalam filem JOGHO
- Bahagaimanakah filem JOGHO dapat memberi teladan kepada masyarakat zaman kini.

1.4 Skop Kajian

Pengkaji telah membataskan kajiannya tertumpu kepada filem yang berteraskan unsur sosiologi dari aspek kemasyarakatan yang telah dikeluarkan pada tahun 1999 iaitu Filem Jogho. Filem ini telah diambil sebagai satu tajuk kajian yang menjadi contoh kepada filem yang mempunyai masalah unsur kemasyarakatan yang berada di negara Malaysia.

Berdasarkan objektif kajian, kajian ini terbatas kepada filem yang mempunyai unsur kemasyarakatan yang dihasilkan oleh industri filem tempatan iaitu di dalam negara Malaysia sahaja. Kajian ini turut terbatas kepada ilmu yang diketahui tentang unsur-unsur kemasyarakatan yang berlaku dan csrs penyelesaiannya berdasarkan filem tersebut.

Di dalam kajian ini, pengkaji telah menggunakan teori sosiologi yang terdapat dalam sastera berdasarkan filem yang dikaji iaitu filem Jogho. Terdapat pelbagai unsur kemasyarakatan yang boleh dikaitkan dengan sosiologi didalam filem. Sosiologi adalah merangkumi aspek kemasyarakatan dari aspek kelas sosial, keluarga, pendidikan dan sebagainya. Akhir sekali, kajian ini adalah dibuat bertujuan untuk menyatakan unsur kemasyarakatan yang berlaku di dalam filem ini dan konflik yang timbul dalam filem tersebut dapat diselesaikan.

1.5 Kepentingan Kajian

Kajian yang dibuat ini adalah bertujuan untuk mengetahui tentang berlakunya sosiologi di dalam sebuah filem yang telah dipilih iaitu Jogho. Hal ini demikian kerana, pengkaji boleh menjelaskan sosiologi yang terkandung didalam filem ini. Sosiologi didalam karya adalah salah satu aspek yang penting bagi menimbulkan satu perubahan manusia. Di dalam aspek perindustrian, karya-karya yang membolehkan perubahan kehidupan manusia adalah salah satu genre utama didalam genre sastera. Novel dan filem adalah satu karya sastera yang boleh menyentuh tentang sosiologi tidak mengira aspek keluarga, politik, negara, konflik antara masyarakat dan mengikut kelas sosial. Di dalam kajian ini pengkaji dapat mengesan kehadiran sosiologi dan cara penyelesaian daripada pemasalahan tersebut.

Selain itu, kajian terhadap sosiologi sastera kurang dititik beratkan didalam hasil karya dan juga oleh pengkaji. Kajian ini diharapkan agar mampu menjadikan kesedaran kepada masyarakat supaya lebih mengutamakan masalah sosiologi ini dan diharapkan supaya pengkaji atau pengkarya lebih meneliti pendekatan sosiologi lebih-lebih lagi dalam pembuatan filem. Ianya juga mampu menjadi panduan kepada masyarakat untuk lebih berhati-hati dalam apa-apa perbuatan supaya tidak berlakunya masalah.

1.6 Metodologi Kajian

1.6.1 Kaedah Kajian

Menurut Winardi. D.(1976), yang mengatakan metodologi adalah satu pengkaedahan kajian dan penyelidikan sesuatu menggunakan langkah yang berkesan dan objektif dengan menggunakan kaedah memperolehi data atau bahan yang tepat. Metodologi juga ialah

aspek yang penting didalam membuat sesebuah kajian kerana ia membuktikan seseorang itu membuat kajian dengan menggunakan bahan yang betul dan tepat dan Berjaya melaksanakannya. Di samping itu, metodologi kajian juga adalah sebagai satu panduan untuk menggerakkan kajian mengikut skop kajian yang telah ditetapkan.

1.6.2 Kaedah Kepustakaan

Kajian yang telah dibuat ingin adalah menggunakan kaedah kualitatif iaitu telah melibatkan penganalisan teks dan kaedah kepustakaan. Analisis juga telah dibuat terhadap dialog yang melibatkan pembacaan dan pefahaman melalui menonton dan meneliti dialog cerita. Kaedah kepustakaan pula adalah dari segi pencarian dan megumpulkan data mengikut skop kajian yang telah ditetapkan. Untuk kaedah kepustakaan ini adalah merujuk sumber daripadda buku dan jurnal.

1.6.3 Kaedah Internet

Di samping itu, kajian yang telah dibuat ini juga menggunakan kaedah kajian daripada internet iaitu pencarian dan penambahan maklumat dari pembacaan jurnal-jurnal yang ada kaitan. Laman portal Google Scholar telah digunakan bagi kaedah internet ini. Pengkaji juga telah menonton filem ini di laman YouTube dan telah mencatat beberapa perkaitan dengan skop kajian.

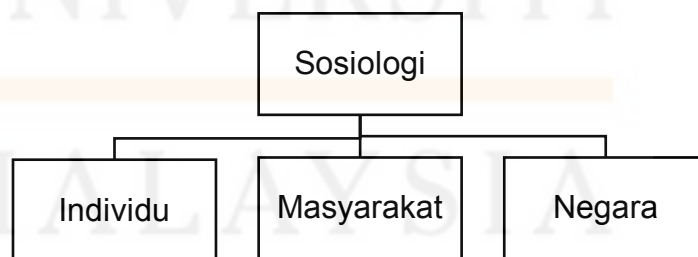
1.6.4 Kaedah Penggunaan Teori

Selain itu. Kajian ini juga telah menggunakan kaedah yang ada terkandung dalam sastera iaitu teori sosiologi. Teori sosiologi ini adalah satu teori yang menyatakan karya sastera dengan realii dan sudut sosial dari aspek kemasyarakatan. Menurut (Danamo 1979) mengatakan bahawa karya yang telah wujud ini selalunya menggunakan fakta yang tepat

iaitu suatu reality yang telah beraku dalam kalangan masyarakat. Menurut Semi (1993:73) pula membuat pandangan bahawa sastera ini merupakan satu cerminan hidup masyarakat. Teori sosiologi ini telah menjadi panduan kepada pengkaji terhadap pengkajian yang dibuat.

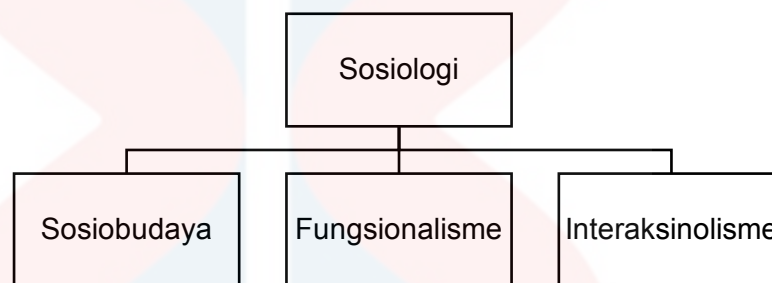
1.6.5 Kerangka Teori

Teori sosiologi yang pengkaji gunakan di dalam kajian ini ialah teori sosiologi daripada Emile Durkheim. Sosiologi ini pula akan terbahagi kepada beberapa pecahan, sosiologi ini melibatkan pelbagai aspek dan pelbagai situasi yang berbeza. Hal ini boleh berlaku kerana pandangan buruk tidak mengira secara individu, masyarakat dan lain-lain lagi. Sosiologi ini juga boleh timbul dengan adanya masalah-masalah atau konflik yang melibatkan skop yang kecil mahupun yang besar contohnya di dalam sebuah kampung ataupun di peringkat politik dan sebagainya. Pelbagai konflik yang berlaku boleh dikaitkan dengan budaya yang timbul di dalam sesebuah masyarakat.

Rajah 1: Kategori Sosiologi Menurut Emile Durkheim

Namun begitu, pengkaji hanya menggunakan satu bahagian sahaja daripada teori sosiologi yang telah ada oleh Emile Durkham iaitu sosiologi berdasarkan aspek masyarakat iaitu sosiobudaya daripada masyarakat. Oleh sebab itu, pengkaji telah membahagikan kepada dua iaitu sosiologi yang dilihat dalam kalangan masyarakat dan sosiologi dalam kalangan negara iaitu Siam dan Kelantan.

Rajah 2 : Pendekatan Menurut Emile Durkhiem

1.7 Organisasi Kajian

Di dalam bab 1 telah membicarakan tentang pengenalan tentang kajian yang telah dibuat. Kajian yang dibuat ini adalah berlandaskan dengan beberapa permasalahan kajian, objektif kajian, persoalan kajiann skop kajian, kepentingan kajian serta metodologi kajian. Hal ini kerana ianya menyatakan tentang apa yang ingin dikaji oleh pengkaji untuk membuat satu penyelidikan serta mengemukakan satu teori yang telah dibuat untuk menjadi satu mengukuhkan lagi kajian.

Selain itu,ada bab 2 pula, di dalam kajian ini terdapat sorotan kajian lepas. Sorotan kajian lepas ini adalah bertujuan untuk menambahkan lagi bukti-bukti bahawa kajian yang

dibuat ini ada pengkaji telahpun membuat kajian, ianya mampu menjadi garis panduan untuk pengkaji membuat kajian dengan lebih yakin.

Seterusnya, pada bab 3 di dalam kajian ini telah mengemukakan kaedah kajian. Kaedah kajian ini adalah digunakan sebagai satu aspek untuk menjadi panduan kepada pengkaji. Pengkaji telah menggunakan beberapa kaedah kajian antaranya kaedah kualitatif. Kaedah kualitatif melibatkan penganalisan teks dan kaedah kepustakaan. Kajian ini juga telah melibatkan carian di internet yang melibatkan dengan filem Jogho. Kajian juga telah menggunakan satu kaedah iaitu menggunakan teori sosiologi oleh Emile Durkheim.

Selain itu, pada bab 4 dalam kajian ini, terdapat bahagian yang menerangkan tentang analisis dan dapatan kajian. Pada bab ini pengkaji telah membuat beberapa analisis yang berkaitan dengan tajuk iaitu unsur kemasyarakatan di dalam Filem Jogho berlandaskan dengan teori sosiologi. Pengkaji turut mengambil kira aspek sosiobudaya yang timbul di dalam masyarakat Siam dan Kelantan.

Pada bab 5 dalam kajian ini telah melampirkan tentang pengkaji telah menjustifikasikan tentang kajiannya. Pengkaji telah mengemukakan beberapa pendapat beliau sekaligus pengkaji mengemukakan penutup kepada kajian yang telah dibuat ini.

1.8 Kesimpulan

Secara keseluruhan, filem Jogho ini memaparkan satu kisah ataupun satu peristiwa tersendiri yang menjadikan filem ini unik yang kita boleh kita lihat dari aspek-aspek sosial masyarakat. Dengan wujudnya kajian ini ianya dapat menjadikan satu panduan untuk masyarakat mengenai cara hidup masyarakat orang dahulu yang menggunakan gaya hidup

yang berbeza dengan gaya hidup kini. oleh itu, filem Jogho perlu dijadikan contoh serta perlu dititikberatkan lagi kepada masyarakat oleh kerana filem ini banyak memaparkan tentang kehidupan yang mampu memberikan pengajaran kepada kita pada zaman era pembaharuan ini. Kajian yang telah dibuat ini adalah tertumpu sepenuhnya terhadap filem Jogho berdasarkan teori sosial yang digagaskan oleh Emile Durkheim kerana teori ini adalah bersesuaian dengan kajian yang dibuat terhadap kehidupan masyarakat.

BAB 2

SOROTAN KAJIAN LEPAS

2.0 Pengenalan

Bab ini akan membincangkan tentang beberapa kajian lepas berdasarkan tajuan kajian yang telah dipilih. Kajian ini telahpun dibahagikan kepada beberapa bahagian iaitu terhadap sosiologi dalam karya terpilih, sosiobudaya dalam masyarakat melayu, unsur kemasyarakatan dan teori sosial oleh Emile Durkheim berdasarkan pendapat sarjana lain.

2.1 Sosiologi dalam karya sastera

Simega, B. (2014) dalam kajiannya berjudul Nilai Sosial Dalam Cerita Rakyat Toraja Tulang didi yang mengkaji tentang tinjauan sosiologi sastera. Didalam kajiannya beliau lebih berjurus kepada kemasyarakatan berdasarkan pebezaan taraf pendidikan. Ianya jelas menunjukkan taraf pendidikan juga boleh menjadi sebagai satu punca konflik berlaku dalam sesebuah penempatan masyarakat.

Herlina Rachmawati (2013) dalam kajiannya yang bertajuk “Analisis Sosiologi dalam Novel Perawan Ngisor Kreteg Soetarno yang bertujuan untuk mengenalpasti unsur sosiologi dan menyatakan unsur intristik di dalam Novel ini. Kajian ini menggunakan reka bentuk deskriptif kualitatif iaitu beliau mendapatkan data melalui pemerhatian yang dibuat terhadap ayat-ayat dan maklumat di dalam Novel tajuk kajian. Pengkaji telah menggunakan teknik menganalisis data-data dan teknik ke pustakaan untuk mendapatkan maklumat tambahan mengenai tajuk yang ada memperihalkan tentang percintaan, kesetiaan yang boleh dikaitkan dengan sosiologi yang boleh mempengaruhi masyarakat.

Aplikasi Teori Sosiologi Dalam Pengembangan Masarakat Islam oleh Mukhlishin, A., & Suhendri, A. (2017) yang memperihalkan tentang pengaplikasian teori sosiologi ini didalam satu perkembangan masyarakat. Beliau menyatakan tentang memahami terlebih dahulu tentang teori sosiologi dan beliau lebih mengutamakan pengaplikasian didalam masyarakat Melayu Islam.

Pengkajian terhadap Interaksi Sosial Dalam Novel Suraya karya Nafi'ah Al Ma'rab. Kajian ini telah dibuat oleh pengkaji iaitu Aini, E. N. (2018), beliau membuat satu kajian tentang teori Georg Simel. Beliau turut membuat kesimpulan bahawa karya sastera ini tidak lepas

dalam kehidupan sehari-hari. Karya sastra memainkan peranan yang besar dalam mendidik masyarakat untuk berubah kearah lebih baik.

M. Arif Khoiruddin (2014) dalam satu kajian menggunakan pendekatan sosiologis yang berjudul “Pendekatan Sosiologi Dalam Studi Islam” dalam kajiannya yang membincangkan tentang agama adalah satu anutan yang perlu dititikberatkan bagi menjawab segala persoalan yang timbul di dalam kalangan manusia. Agama juga tidak boleh digunakan hanya untuk menyatakan seseorang itu adalah seorang yang soleh malahan mestilah akhlakunya seiring dengan agamanya. Kajian ini menggunakan reka bentuk teologis normatif, antropologis, sosiologis, psikologis, historis, kebudayaan dan pendekatan filosofis kerana perkaitan antara masalah sosial ini banyak perkaitan dengan agama.

Margaretha Ervina Sipayung (2016) di dalam kajiannya yang bertajuk “Konflik Sosial Dalam Novel Maryam hasil karya Okky Madasari satu kajian mengenai sosiologi sastra. Kajian ini membincangkan tentang konflik yang terjadi di dalam novel ini yang menjadi permasalahan iaitu tentang keadilan sosial bagi masyarakat ‘ahmadi’ yang sering dipinggirkan kerana mereka dianggap membawa keimanan yang sesat ataupun ke jalan yang sesat. Reka bentuk kajian ini adalah menggunakan deskriptif analitis iaitu dengan mengkaji kajian struktural yang melibatkan jalan cerita, tokoh dan latar. Dalam kajian ini dapat memperolehi banyak konflik sosial yang berlaku mengikut peristiwa-peristiwa novel ini.

2.2 Sosiobudaya dalam masyarakat melayu berdasarkan karya sastra.

Mohamad, J. B. B., & Moden, P. B (2016) dalam kajian “Amalan Sosiobudaya Di Dalam Novel Terjemahan Terpilih Harry Potter: Analisis Wacana Kritis” telah membincangkan mengenai tiga buah novel yang diterjemahkan oleh Harry Potter yang berkaitan dengan aspek politik, ekonomi dan ideologi yang dapat dilihat berdasarkan amalan sosiobudaya iaitu perbuatan, tingkahlaku, amalan dan gaya hidup yang dapat mempengaruhi kehidupan masyarakat. Kajian ini menggunakan pendekatan kualitatif iaitu kajian teks menerusi tiga buah novel terjemahan Harry Potter karya J.K. Rowling. Dapat dilihat menerusi kajian ini, pengkaji dapat mengetahui perbandingan antara amalan sosiobudaya yang diamalkan oleh masyarakat biasa dengan masyarakat ahli sihir.

Beden, S., & Zahid, I. (2018) dalam kajian “Analisis Kesopanan Bahasa Dalam Novel Melunas Rindu: Aplikasi Maksim Leech dan Grice” telah membincangkan mengenai kesopanan bahasa yang digunakan oleh pelajar-pelajar Tingkatan 4 di Zon 4 iaitu di negeri Johor, Sabah, Sarawak dan Wilayah Persekutuan Labuan menerusi dialog watak utama dan wataksampingan. Kajian ini menggunakan reka bentuk kualitatif dan kuantitatif iaitu keputusasaan, analisis teks serta mengumpul data pola kombinasi maksim

Mustafa, M. (2006) dalam kajian “Pemikiran Dalam Novel-Novel Khadijah Hashim” telah membincangkan mengenai pemikiran Khatijah Hashim menerusi novel-novel dengan mengaplikasikan teori sosiologi. Kajian ini lebih menganalisis tentang pemikiran yang meliputi aspek sosiobudaya, sosiopolitik dan sosioekonomi. Kajian ini menggunakan kaedah kualitatif iaitu telah membuat kajian ke atas 10 buah teks novel Khadijah Hashim dan menggunakan satu pendekatan dalam sastera iaitu sosiologi sastera. pernyataan masalah dalam kajian ini berkaitan dengan persoalan-persoalan yang timbul mengenai pemikiran Khatijah Hashim dalam novel-novel yang dipilih untuk membuat

kajian. Hasil kajian ini menggunakan objektif kajian iaitu menganalisis pemikiran yang dihasilkan oleh Khadijah.

Rok'Ifah, E., & Rok'Ifah, E. (2016) dalam penelitiannya yang berjudul "Realitas Sosial Masyarakat Dalam Novel Hujan Bulan Juni Karya Sapardi Djoko Damono iaitu satu Kajian Sosiologi Sastra" telah membicarakan tentang masalah yang timbul oleh tokoh utama dan pendidikan watak yang perlu diungkapkan melalui gambaran yang terdapat menerusi novel Hujan Bulan Juni karya Sapardi Djoko Damono. Kajian ini menggunakan pendekatan kualitatif dengan iaitu dengan menggunakan kajian terhadap teks novel Hujan Bulan Juni karya Sapardi Djoko Damono serta kajian ini telah menggunakan satu teori iaitu teori sosiologi sastra untuk menjadi sokongan terhadap kajian ini. Kajian ini mendapati bahawa gambaran masalah sosiobudaya tokoh utama ini dapat dilihat pada perbezaan agama, budaya dan taraf pendidikan. Dalam novel ini menyatakan permasalahan yang dihadapi masyarakat melalui tokoh utama dan pendidikan watak untuk menjadikan sebagai seorang yang berani menjadi wakil menyatakan permasalahan yang dilalui mereka.

Bukhari, N. A. M., Wahid, P. R. A., & Samsudin, N. H. (2020) dalam kajian "Destar Melayu Dari Perspektif Terminologi" telah membicarakan tentang penggunaan istilah destar menerusi busana Melayu dari aspek Terminologi berdasarkan pendekatan sosio terminologi dalam masyarakat Melayu setempat. Kajian ini telah menggunakan reka bentuk kualitatif iaitu menggunakan kaedah kepustakaan, temu bual dan pendekatan sosio terminology sebagai pengukuhan. Selain itu, objektif kajian ini iaitu mengenalpasti destar Melayu, mengenalpasti peta konsep dan menghuraikan istilah konsep serta mentakrifkan istilah mengikut peta konsep. Hasil kajian ini mendapati bahawa kepentingan menghasilkan inventori terminologi dalam seni budaya Melayu.

Affendi, N. R. N. M., & Pawi, A. A. A. (2016) dalam kajian “Nilai Sosiobudaya Dalam Cerita Kanak-Kanak Pilihan” telah mengkaji tentang sosiobudaya yang diterapkan dalam cerita rakyat kanak-kanak yang telah menjadi amalan oleh masyarakat zaman kini tidak mengira aspek yang baik ataupun buruk. Di dalam cerita tersebut ada mengemukakan amalan yang nerteraskan sosiobudaya yang boleh menjadi panduan kepada masyarakat contohnya nilai berbakti yang mengemukakan cara untuk memberikan satu penghargaan kepada seseorang yang telah membantu kita. Selain itu, nilai kasihsayang merupakan satu kehendak yang diinginkan oleh manusia bagi menjalinkan hubungan yang akrab antara satu sama lain.. Nilai-nilai ini mampu dijadikan contoh kepada kanak-kanak zaman kini termasuklah masyarakat. Jelaslah yang menunjukkan sosiobudaya yang diterapkan dalam cerita kanak-kanak dapat memberi manfaat kepada semua yang membacanya

Mansor, I. (2015) dalam kajiannya yang bertajuk “Prosedur Peminjaman Dan Elemen Sosiobudaya Dalam Terjemahan Rihlat Ibn Battutah” bertujuan untuk menganalisis teks rihlat Ibn Battutah telah diterjemahkan dalam bahasa Melayu supaya ianya mampu dijelaskan dengan baik kerana di dalam karya ini terdapat aspek yang membentuk beberapa elemen yang dipengaruhi oleh sosiobudaya. Faktor-faktor yang mempengaruhi terjemahan secara tidak langsung dapat membuat keputusan dalam memilih prosedur peminjaman beberapa elemen budaya teks rihlat Ibn Battutah yang dominan. Jelaslah dapat dilihat bahawa sosiobudaya boleh mempengaruhi prosedur peminjaman penerjemahan untuk memudahkan masyarakat memahami teks tersebut dengan lebih jelas.

2.3 Unsur Kemasyarakatan

Novi Siti Kussuji Indrastuti (2018) dalam kajiannya yang bertajuk Representasi Unsur Budaya dalam Cerita Rakyat Indonesia: Kajian Terhadap Status Sosial dan Kebudayaan Masyarakat. Dalam kajian ini telah menyatakan bahawa terdapat perkaitan antara status sosial dengan unsur kebudayaan, terutamanya dalam unsur kemasyarakatan. Kajian ini bertujuan untuk melihat dan menyatakan tentang status sosial ini adalah sebahagian daripada kebudayaan masyarakat dalam cerita rakyat Indonesia. Kajian ini telah menggunakan kaedah analisis deskriptif iaitu kaedah kualitatif iaitu telah kepustakaan dan menggunakan pendekatan teori sosiobudaya. Objektif kajian ini adalah untuk menunjukkan unsur kemasyarakatan dalam kebudayaan masyarakat Indonesia contohnya di dalam aspek perkahwinan dan sebagainya.

Ghazali Din (2020) dalam kajiannya yang bertajuk “Naluri Kemasyarakatan Mengangkat Keunggulan Kepengarangan Muhammad Hj Salleh Terhadap Pembangunan Minda Bangsa Melayu. Tujuan kajian ini adalah ingin mengkaji tentang sumbangan dan kepengarangan sasterawan negara adalah seorang penyair yang mampu mengangkat darjat jati diri orang melayu. Kajian ini menggunakan kaedah kualitatif deskriptif iaitu kaedah kepustakaan dan pengkaji telah menggunakan satu kaedah Model Proses Kreatif Teks naluri yang menggabungkan Teori Teksdealisme dan Teori Tipa Induk (Carl Gustav Jung) sebagai panduan kajian. Pengkaji hanya menganalisis beberapa teks puisi-puisi yang terpilih oleh Hj Salleh sahaja. Jelaslah bahawa dengan Muhd Hj Salleh ini mampu menjalinkan hubungan antara pengarang teks dan pembaca.

2.4 Teori Sosial Emile Durkheim Berdasarkan Sarjana Lain

Kamiruddin, K. (2011) dalam kajiannya yang bertajuk “Fungsi Sosiologis Agama (Studi Profandan Sakral menurut Emile Durkheim) telah membincangkan mengenai Emile Durkheim seorang intelektual yang meliputi konteks budaya sosial dan memberi penekanan terhadap sains dan pembaharuan sosial. Beliau telah mendapat taraf kedudukan yang tinggi di dalam perkembangan sosiologi. Reka bentuk kajian ini telah menggunakan sudut pemerhatian sosial. Kajian ini mendapat bahawa Durkheim mengatakan yang manusia ini adalah satu aspek yang penting kerana dengan ketiadaan masyarakat tidak akan membentuk segala sosialisme dalam kehidupan. Dengan ini, dapat dilihat Durkheim mendapati bahawa ciri-ciri paling utama untuk sesuatu kepercayaan adalah bukan diukur daripada kepercayaan agama dari aspek unsur ghaib malahan suci juga turut melopori bagi menunjukkan perbezaan fungsi sosial.

Susanti, S., Mursalim, I. S. H., & Hanum, I. S. (2020) dalam kajian yang bertajuk “Fakta Sosial Emile Durkheim dalam Novel Hafalan Shalat Delisa Karya Tere Liye: penelitian Sosiologi Sastra telah melihat tentang unsur luaran dalam Novel Hafalan Shalat Delisa yang dapat diukur menerusi plot, watak dan perwatakan dan latar. Objektif kajian ini ialah menganalisis berkenaan dengan cerita dalam novel Hafalan Shalat Delisa. Kajian ini menggunakan kaedah kualitatif iaitu kajian telah dibuat daripada penganalisan teks. Kajian ini dapati mampu mengetahui tentang plot dalam novel ini yang mempunyai banyak peristiwa iaitu ketika di hadapan terdapat watak utama dan watak tambahan dan latar tempat di Lhok Nga serta nilai pendidikan watak. Jelaslah menunjukkan bahawa kajian ini

mengkaji tentang unsur luaran dalam novel ini dengan menggunakan fakta sosial sebagai pengukuhan dan panduan kajian.

Nisak, T. (2018) dalam kajian “Pandangan Mengenai Prospek Kerja Alumni Prodi Aqidah dan Filsafat Islam di Kalangan Mahasiswa Universitas Islam Negeri Sunan Ampel Surabaya Paradigma Fakta Sosial Emile Durkheim” telah membincang mengenai pandangan pelajar UINSA berhubung prospek pekerjaan alumni Program Pengajian AFI, berkaitan paradigma faktasosial Emile Durkheim. Pandangan positif dan negatif pelajar UINSA yang menjadi penanda aras adalah prospek pekerjaan alumni Program Pengajian AFI. Dalam kajian ini telah menggunakan reka bentuk analisis deskriptif iaitu kaedah kuantitatif. Pengkaji telah menganalisis data yang diperolehi daripada temu bual responden dan info yang didapati oleh penduduk sekeliling. Hasil kajian ini didapati yang masyarakat hanya memberikan luahan samaada aspek baik mahupun buruk hanyalah mengikut kepada prospek pekerjaan yang dinyatakan dalam Program Pengajian AFI. Dengan ini, dapat dilihat prospek kerja masa depan, ini adalah sebahagian daripada realiti paradigm fakta sosial Emile Durkheim, iaitu sebagai cara bertindak, berkelakuan, berfikir, berkata. Secara keseluruhannya pelajar mendapati prospek pekerjaan ini adalah satu aspek yang baik untuk dijadikan sebagai alasan dan wajar dianjurkan Program Pengajian.

2.5 Kesimpulan

Kesimpulannya, berdasarkan kajian-kajian lepas yang telah dibuat oleh para sarjana yang lepas telah menunjukkan masih ada kelonggaran tentang tajuk kajian yang akan dijalankan oleh pengkaji iaitu “ Unsur-Unsur Kemasyarakatan Dalam Filem Jogho Berdasarkan Teori Sosial Oleh Emile Durkheim”. Oleh sebab itu, ianya mampu memberikan ruang kepada pengkaji untuk menjalankan kajian ini. Melalui kajian-kajian

yang telah dibuat oleh para sarjana jelas menunjukkan tajuk kajian yang ingin dilakukan oleh pengkaji masih belum dilakukan oleh para sarjana yang lain. Kajian tentang Filem Jogho adalah lebih memfokuskan kepada sosiobudaya masyarakat dalam Melayu-Siam yang ada menceritakan tentang amalan kehidupan masyarakat Melayu-Siam di daerah Siam Kelantan. Manakala, kajian tentang teori sosial oleh Emile Durkheim ini hanya banyak dilakukan oleh para sarjana barat contohnya di Indonesia dan kebanyakan kajian tidak hanya tertumpu kepada satu tokoh falsafah sahaja. Oleh sebab itu, ianya memberikan ruang yang luas untuk pengkaji menjalankan kajian ini untuk memenuhi kelonggaran kajian yang bertajuk “Unsur-Unsur Kemasyarakatan Dalam Filem Jogho Berdasarkan Teori Sosial Oleh Emile Durkheim.

BAB 3

METODOLOGI KAJIAN

3.0 Pengenalan

Menurut Winardi. D.(1976), yang mengatakan metodologi adalah satu pengkaedahan kajian dan penyelidikan sesuatu menggunakan langkah yang berkesan dan objektif dengan menggunakan kaedah memperolehi data atau bahan yang tepat. Metodologi juga ialah aspek yang penting didalam membuat sesebuah kajian kerana ia membuktikan seseorang itu membuat kajian dengan menggunakan bahan yang betul dan tepat dan Berjaya melaksanakannya. Di samping itu, metodologi kajian juga adalah sebagai satu panduan untuk menggerakkan kajian mengikut skop kajian yang telah ditetapkan.

Pengkaji telahpun memilih satu teknik yang efektif bagi mendapatkan hasil maklumat dan pengumpulan data yang lengkap bagi melengkapkan hasil kajian. Dalam bahagian ini juga, pengkaji telah menghuraikan kaedah metodologi yang digunakan oleh pengkaji secara dengan lebih terperinci bagi menyelesaikan kajian ini dengan menerangkan

reka bentuk kajian, kaedah pengumpulan data yang sesuai, dan kaedah analisis yang berkesan bagi kajian ini.

3.1 Reka Bentuk Kajian

Reka bentuk kajian ini adalah satu aspek yang penting lebih-lebih lagi ketika ingin membuat satu kajian. Terdapat beberapa kaedah yang boleh digunakan ketika melaksanakan sesuatu kajian iaitu dengan menggunakan kaedah kuantitatif dan kaedah kualitatif.

Max Weber (1920) menganggap bahawa data kuantitatif adalah data yang dapat diukur secara objektif, seperti data statistik. Max Weber menganggap bahawa data kuantitatif adalah data yang dapat diukur secara objektif, seperti data statistik. Dalam pandangan Weber, data kuantitatif sangat penting dalam penyelidikan sosiologi kerana ia membolehkan penyelidik untuk membuat generalisasi yang sahih mengenai masyarakat. Emile Durkheim (1917) menganggap bahawa data kuantitatif merujuk kepada fakta sosial yang dapat dikumpulkan dan diukur melalui kaedah sains, seperti statistik dan eksperimen. Durkheim percaya bahawa data kuantitatif sangat penting dalam penyelidikan sosiologi kerana ia membolehkan penyelidik untuk mengukur perbezaan antara masyarakat dan menghasilkan penemuan yang objektif tentang masyarakat.

Menurut Rensburg (2007) memberikan pandangan tentang kaedah kualitatif ini telah mengalami satu pergolakan dalam institusi pendidikan pada tahun 60-an. Hal ini kerana sebelum tahun itu institusi pendidikan menggunakan satu kaedah kajian yang lebih kemas iaitu kaedah kuantitatif yang mana ianya mengkaji tentang perkara berdasarkan mengenalpasti teori dan hipotesis. Kaedah kualitatif ini pula adalah satu pendekatan

interpretasi yang melibatkan pengaruh manusia tentang kajian kemanusiaan dan sains sosial. Kajian kualitatif ini adalah kajian yang berdasarkan epistemologi. Menurut Creswell (2005) kaedah kualitatif ini adalah memerlukan penelitian yang mendalam untuk mendapatkan satu pemahaman yang tinggi. Tambahan pula kaedah kualitatif ini menjadikan satu kajian itu mempunyai kebenaran yang bertaraf dengan menggunakan pelbagai unsur dan kajian daripada pelusuk dunia.

3.2 Pengumpulan Data

Pengumpulan data ini adalah satu aspek yang memerlukan satu kerja mengumpul dan melihat sejauhmana maklumat iaitu berteraskan dengan objektif yang telah ditetapkan dalam sesebuah sistem ataupun kajian yang telah sedia ada. Ianya juga boleh menjadi jawapan kepada soalan-soalan yang menjadi persoalan di dalam kajian yang berkemungkinan boleh membantu didalam kajian. Pengumpulan data ini adalah satu aspek yang penting bagi pengkaji untuk menjawab persoalan di dalam kajian ini. Data ini adalah mempunyai dua bentuk iaitu data primer dan data sekunder.

Menurut Rohana Yusof dalam kajiannya tentang sains sosial (2004), data primer ini adalah data yang pada asalnya ialah daripada sumber asli ataupun pertama, Sabitha Marican (2005) pula memberikan pandangan bahawa data primer ini adalah data yang pertama dikumpul secara amnya bagi memenuhi kehendak persoalan kajian. Data primer ini secara meluas membawa maksud asal, semula jadi, masyarakat, individu dan sebagainya. Data yang diperoleh ini adalah daripada kajian lapangan yang dibuat oleh pengkaji melalui kajian lapangan sebagai contoh membuat soal selidik, temu bual dan ianya tidak tersedia di dalam bentuk dokumen ataupun fail.

Data sekunder ini menurut Sabitha Marican (2005) adalah data yang telah dikaji dan didapatkan oleh pengkaji lain. Secara umumnya, data sekunder ini adalah data yang telah diubah daripada data yang telah sedia ada iaitu data primer yang telah diterbitkan kepada tempat umum contohnya di dalam laman web, jurnal, buku dan sebagainya. Sebagai contoh, semua data yang telah tersedia dikumpul untuk dijadikan sebagai kajian. Semua data ini digunapakai mengikut kerelevanan bagi memenuhi kehendak untuk menjawab persoalan kajian serta menjadi penambahan dan pengembangan maklumat dalam kajian kini. Data-data yang telah diterbitkan oleh pengkaji lain boleh diambil untuk dijadikan sebagai panduan dan rujukan.

Dalam kajian ini pengkaji telah menggunakan pengumpulan data dari bentuk data sekunder untuk menjadi pengumpulan maklumat kerana kajian yang dijalankan telah melibatkan kajian daripada pengkaji terdahulu untuk menjadikan ianya sebagai rujukan sebagai medium untuk menjawab persoalan kajian. Pengkaji menggunakan kaedah kepustakaan dan kaedah internet. Kaedah kepustakaan ini adalah melibatkan pencarian maklumat di perpustakaan bagi mendapatkan data yang berkaitan dengan kajian bagi menjawab segala persoalan dan objektif kajian serta pengkaji menggunakan kaedah kepustakaan bagi mendapatkan data yang sahih dan tepat yang boleh menjadi pengukuhan di dalam kajian.

3.2.1 Kaedah Kepustakaan

Kaedah kepustakaan ini juga adalah satu kaedah yang penting untuk mendapatkan sumber maklumat dan ilmu bagi menghasilkan tugas ini. Oleh sebab itu, kepustakaan ini adalah melihat kepada satu kaedah yang digunakan oleh pengkaji bagi mendapatkan maklumat atau data yang diperolehi daripada data-data yang sedia ada contohnya esei

ilmiah, jurnal teniat dan teasis berkaitan tajuk kajian. Selain itu, pengkaji juga telah membuat kajian di perpustakaan Universiti Malaysia Kelantan (UMK) dan Perpustakaan Awan Kelantan bagi mendapatkan maklumat dan sumber rujukan berkaitan dengan kajian iaitu Elemen-elemen Sosiobudaya Masyarakat dan 35 teori Sosiolisme Emile Durkheim. Kajian yang dibuat ini telah menggunakan kaedah pencarian maklumat yang meluas bagi mengukuhkan kajian yang telah dibuat supaya mengikut objektif dan menjawab persoalan kajian sebenar kajian ini.

3.2.2 Kaedah Internet

Sumber internet ini adalah satu kaedah yang memainkan peranan yang besar kepada pengkaji bagi membantu untuk menjalankan sesutau kajian. Pengkaji juga menggunakan kaedah ke internet bagi mendapatkan maklumat tambahan untuk melengkapkan kajian ini. Pengkaji telah membuat rujukan daripada internet bagi mendapatkan rujukan dan pandangan daripada sarjana-sarjana yang telah mengkaji tentang kajian ini untuk dijadikan sebagai panduan yang sah. Pengkaji telahpun melayari internet bagi memperoleh sumber data yang berkaitan dengan elemen-elemen sosiobudaya dalam masyarakat dan teori sosial oleh Emile Durkheim ini. Kesemua kajian ini dicari melalui pautan *Google Scholar*, *Discol Umk* dan sebagainya. Internet ini adalah satu kaedah yang mampu membantu pengkaji dalam mendapatkan data yang tepat sebagai panduan dan menghasilkan kajian yang bagus.

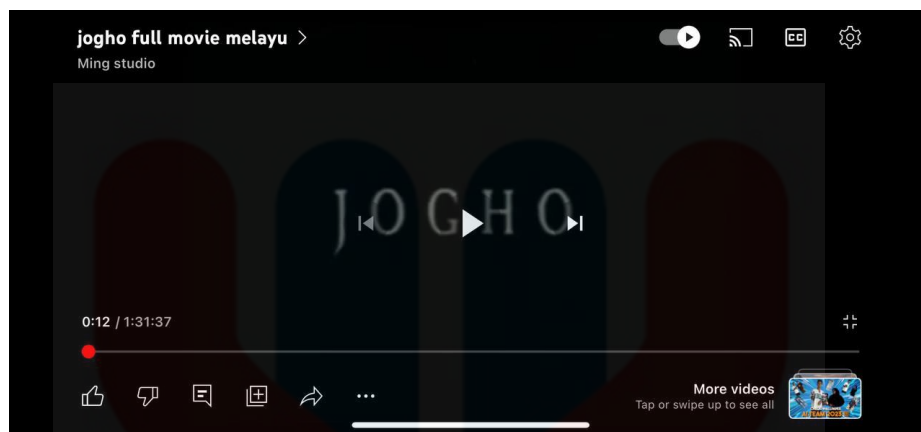
3.2.3 Kaedah Pemerhatian Filem

Terdapat juga satu kaedah yang lain iaitu pengkaji juga telah menggunakan teknik pemerhatian terhadap filem yang telah diadapatisikan oleh karya sastera ini. Sebagai

contoh filem *Jogho* (1999) ini adalah satu filem yang diadaptasikan oleh novel Juara (1967). Melalui pemerhatian yang dibuat daripada filem ini mendapati bahawa terdapat kesan daripada adaptasi kepada perfileman mampu menunjukkan lagi persoalan dan objektif terhadap kajian yang dibuat ini iaitu terhadap sosiobudaya yang berlaku di dalam masyarakat Melayu-Siam.

3.2.4 Analisis Visual

Analisis visual adalah satu kaedah yang menunjukkan ukuran terhadap analitikal dan visual maklumat untuk menghasilkan satu sistem dan proses. Di samping itu, analisis visual ini adalah aspek yang melibatkan dengan pemeriksaan terhadap aspek seni visual sebagai contoh lukisan, gambar dan filem untuk lebih mengenalpasti tujuan asrtis atau pengkarya dan kesan daripada karya tersebut kepada masyarakat. Pengkaji telah menggunakan analisis visual terhadap filem *Jogho* hasil karya U-Wei Haji Saari untuk mengambil maklumat dan data-data sebagai kajian dan bagi memenuhi objektif kajian. Pengkaji menonton filem tersebut bagi mendapatkan maklumat berkaitan dengan sosiobudaya yang terkandung dalam filem tersebut dan elemen-elemen berkaitan dengan audio dan visual bagi mnenggambarkan lagi bagaimana unsur kemasyarakatan sebenar berlaku di dalam filem tersebut. Pengkaji menganalisis filem *Jogho* di laman social YouTube pemilik akaun Youtube yang bernama Ming Studio yang memuat naik video tersebut pada 14 mei 2023.

Gambar 1 : Akaun youtube *filem Jogho*

3.3 Konsep Konseptual

Kerangka konseptual ini adalah satu bentuk aliran bagi penanda aras sesuatu kajian. Kerangka konseptual juga merupakan salah satu aspek kerangka secara ringkas dan padat dengan segala maklumat ataupun panduan untuk menghasilkan suatu penyelidikan kajian. Kerangka konseptual teori ini merujuk kepada satu definisi yang dipegang oleh para pengkaji atau penyelidik bagi menggunakan teori kedalam hasil kajian untuk dijadikan sebagai bahan bukti ataupun sokongan bagi memperkukuhkan lagi hasil kajian. Hal ini dikatakan demikian kerana pengkaji mampu menyelesaikan masalahnya mengikut landasan seperti permasalahan kajian.

3.3.1 Teori Sosiologi oleh Emile Durkheim

Emile Durkheim juga dikenali sebagai “Bapa Metodologi Sosiologi”. Hal ini dikatakan demikian kerana kemunculan sosiologi ini juga adalah penyumbang daripada beliau. Menurut A.M. (2020:P.2) menyatakan bahawa Durkheim ini telah berjaya mengesahkan bahawa munculnya sosiologi adalah sebahagian daripada ilmu sains yang terdapat ciri-ciri yang boleh dikaji, diukur dan mempunyai objektif dan bukan sahaja

mengembangkan sosiologi di Perancis. Menurut Durkheim, sosiologi ini memainkan tugas sebagai pengkaji sebagai “fakta sosial”, iaitu pengukuhan dan garis panduan yang bersifat luaran akan tetapi ianya mampu membuat tingkah laku individu terpengaruh. Dengan erti lain, fakta sosial ini adalah satu cara bertindak, berfikir dan merasa yang bertempat diluar individu dan iainya mempunyai satu kuasa iaitu paksaan untuk mengawalinya. Fakta sosial ini adalah juga bukan sahaja material ianya juga termasuk dengan bukan material iaitu budaya, agama atau institusi sosial. Durkheim mempercayai bahawa manusia ini boleh dikaji dengan saintifik. Beliau adalah salah seorang falsafah yang menolak akan pendekatan bahawa dalam konteks individu sebagai satu hal masyarakat dan beliau lebih berteraskan pendekatan sosial. Oleh itu, Durkheim telah memperbaiki cara pemikiran sosiologi yang bukan sahaja berteraskan logik falsafah akan tetapi termasuk juga sosiologi. Oleh kerana beliau telah berusaha untuk menjayakan sosiologi ini sebagai satu disiplin saintifik baharu menjadikan beliau dianggap sebagai bapa sosiologi moden selain daripada “Bapa Metodologi Sosiologi”.

Selain itu, Emile Durkheim telah dilahirkan pada 15 April 1858 di bandar Epinal, Wilayah Lorraine berhampiran dengan Strasbourg, Timur Laut Perancis. Hasil cetusan daripada pemikiran Durkheim ini terbentuk disini dan sekaligus dipengaruhi oleh professor yang terkenal iaitu Fustel De Coulanges dan Emile Boutrux. Selepas daripada beliau menamatkan pendidikannya di Ecole Normale Supérieure, Durkheim telah menjadi seorang tenaga pengajar ilmu falsafah di sebuah Lyceum Louis-Le-Grand. Iaitu sebuah sekolah menengah pada tahun 1882-1887. Selepas itu beliau berhijrah ke Jerman bagi menambahkan ilmu beliau tentang Psikologi dengan Wilhelm Wundt. Pada tahun 1887

pula beliau telah dilantik untuk menjadi seorang saintis sosial di dalam satu fakulti di Universiti Bourdeaux.

Teori ini adalah merupakan hasil daripada pemikiran yang berimajinasi Emile Durheim yang memberi bayangan bahawa masyarakat yang tinggal dalam satu kelompok ini adalah satu kelompok yang berpengaruh dan saling memerlukan antara satu sama lain. dalam teori ini ada memperihalkan tentang sistem sosial yang perlu dibuat mengikut aspek-aspek yang telah ditetapkan mengikut peranan masing-masing. Terdapat beberapa idea dan gagasan yang utama di dalam pemikiran Emile Durkheim ini iaitu aspek yang berakitan dengan teori-teori sosial iaitu fakta sosial, perpaduan, agama dan sebagainya.

3.3.2 Fakta Sosial

Fakta sosial ini mengikut karya oleh Emile Durkheim yang berjudul “The Rules Of sociological Method” adalah satu karya yang menjelaskan tentang ilmu sosiologi. Kemerjadian sosial ini adalah satu perkaitan dengan sistem kehidupan masyarakat contohnya perkahwinan, adat resam, pendidikan, kepimpinan dan sebagainya. Emile Durkheim ada memberitahu tentang fakta sosial adalah sebagai sumber yang penting bagi melihat perkaitan dengan fakta-fakta sosial yang terdapat dalam kehidupan masyarakat tersebut. Fakta sosial ini merupakan satu elemen yang mengkaji objektif dan terkawal yang dianggap sebagai “things”. Sesuatu pengaruh di dalam kehidupan masyarakat sudah tentu juga akan mempengaruhi cara hidup masyarakat seperti kepercayaan, amalan, dan lain-lain yang kesemua itu boleh diterima oleh masyarakat sebagai panduan hidup. Sebagai contoh di dalam pendidikan seseorang individu itu perlulah akur dan mengikut landasan yang betul mengikut susun atur yang telah ditetapkan mengikut peringkat pengajian yang selari dengan daya pemikiran manusia. Jika elemen ini mempunyai pelanggaran sudah tentu akan

ada tindakan yang akan dikenakan. Hal ini telahpun ditetapkan sebegini bagi melahirkan masyarakat yang bijak pandai dan sekaligus lahir masyarakat yang sejahtera.

3.3.3 Perpaduan Masyarakat

Perpaduan masyarakat dapat dilihat menerusi buku Emile Durkheim yang bertajuk “Division of Labour in Society”. Buku ini memperlihatkan berkenaan dengan masyarakat memerlukan perpaduan dalam kehidupan mereka. Pendekatan ini mempunyai dua bentuk perpaduan iaitu perpaduan mekanik dan perpaduan organik.

Perpaduan masyarakat ini boleh kita dapati pada karya oleh Emile Durkheim yang berjudul “Division of Labour in Society”. Buku ini telah memperihalkan tentang masyarakat yang memerlukan perpaduan dalam kehidupan seharian mereka. Elemen ini terbahagi kepada dua bentuk iaitu perpaduan mekanik dan perpaduan organik.

i. Perpaduan mekanik

Perpaduan ini adalah berpandukan kepada asas-asas persamaan. Ianya dapat dilihat pada ciri-ciri persamaan yang terdapat pada golongan anggota masyarakat dengan yang lain sebagai contohnya samanya emosi, nilai dan sebagainya. Oleh itu, kumpulan ini dikelaskan sebagainya “collective Consciousness”. Ianya berlaku pada golongan yang berada di kawasan luar bandar dan pada masyarakat yang sederhana.

ii. Perpaduan organik

Perpaduan organik ini adalah satu bentuk perpaduan yang timbul dalam satu masyarakat yang mempunyai struktur masyarakat yang berlainan iaitu

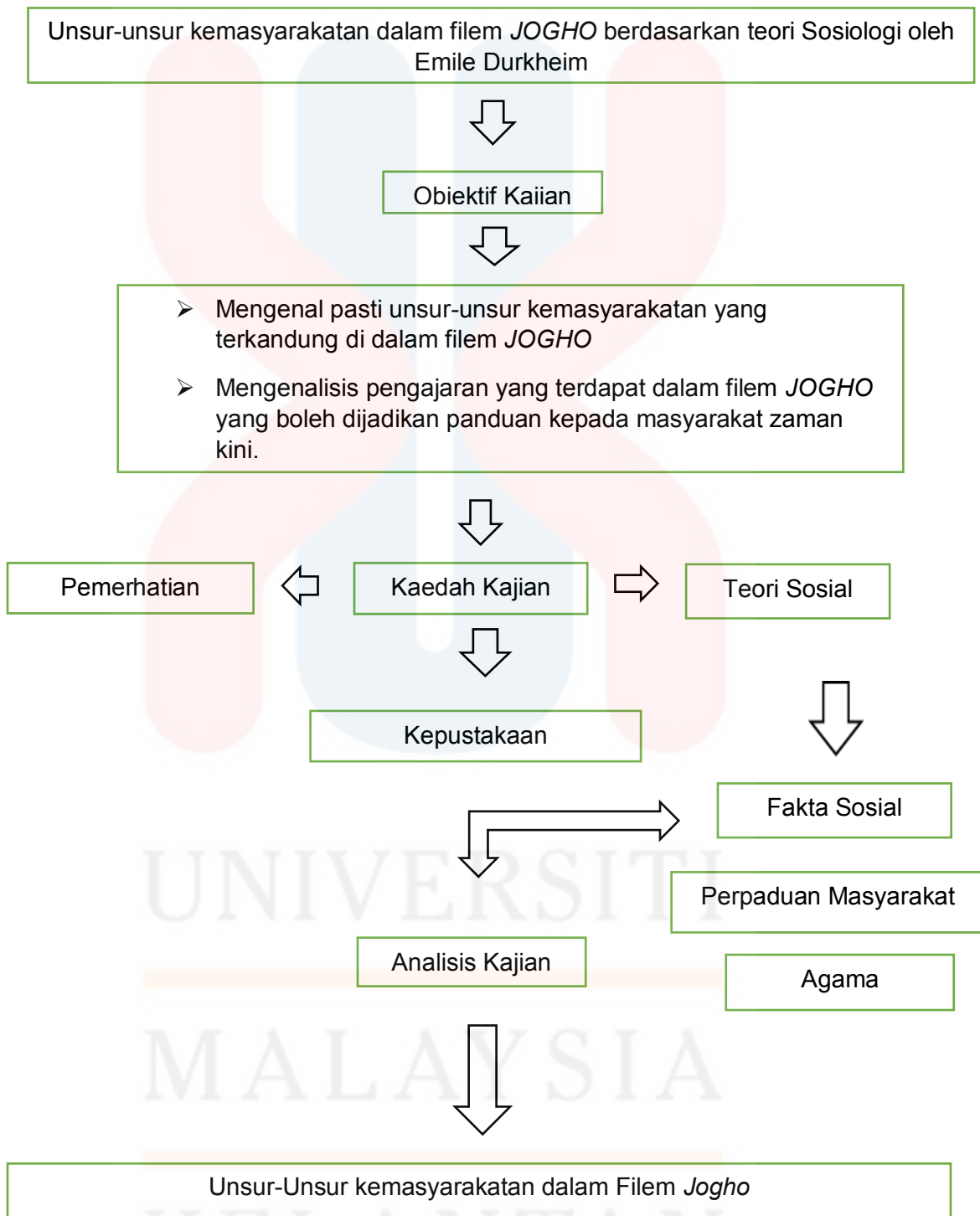
masyarakat kota yang sudah lengkap. Masyarakat ini adalah masyarakat yang tidak boleh memenuhi keperluan diri sendiri.

3.3.4 Agama

Dalam karya *The Elementary Forms of Religious* (1912/1965) ini adalah karya yang berpandukan kepada bentuk terakhir fakta sosial bukan material yang ada kaitan dengan agaman. Durkheim telah membuat satu kesimpulan bahawa agama dengan masyarakat ini adalah satu benda yang sama. Masyarakat telah menggunakan agama untuk menjadikan dirinya sebagai masyarakat yang berakit rapat dengan fakta sosial yang bukan material.

Durkheim telah membuat satu kajian terhadap teori ini dengan melihat pada sudut sosiologi yang berkaitan dengan ciri, bentuk, kesan dan agama. Di samping itu, menurut Durkheim agama ini adalah lahir ekoran daripada pembawaan daripada masyarakat itu sendiri. Hal ini telah membuat masyarakat tersebut boleh membezakan antara hal yang suci dan diterima Allah dan hal yang terkutuk dan lari daripada landasan yang betul. Agama ini adalah satu hal yang menjadi pandangan Durkheim kerana beliau menyatakan ianya berkaitan dengan sifat hati nurani yang terdapat dalam diri manusia. Tuhan adalah satu idealism sesebuah masyarakat itu sendiri kerana tuhan adalah satu-satunya orang yang paling suci dan seorang makhluk yang sempurna sifatnya untuk menjadikan panduan untuk masyarakat.

3.4 Kerangka konseptual

3.5 Kesimpulan

Secara kesimpulannya, dalam bab ini telah menjelaskan secara terperinci tentang kaedah metodologi kajian yang akan digunakan oleh pengkaji dalam kajian ini. Selain itu, pengkaji telah menggunakan kaedah kualitatif iaitu dengan kajian terhadap jurnal-jurnal yang telah dikaji terhadap filem Jogho dan pemerhatian terhadap filem yang berdurasi 1 jam 31 minit ini dengan mengaplikasikan teori sosial oleh Emile Durkheim. Pengkaji telah memilih teori sosial ini sebagai satu pendekatan fakta sosial kerana kajian ini lebih mengfokuskan kepada cara kehidupan masyarakat Melayu-Islam seperti aspek peraturan, amalan, kepercayaan dan sebagainya yang berkaitan dengan tajuk pengkaji. Oleh hal yang demikian, fakta sosial ini sesuai untuk digunakan sebagai panduan di dalam penyelidikan ini.

BAB 4

DAPATAN KAJIAN

4.0 Pengenalan

Dalam bab ini, pengkaji telah membuat kajian untuk menganalisis unsur-unsur kemasyarakatan dalam masyarakat Melayu yang terdapat dalam Filem Jogho dan pengajaran yang boleh diambil dalam filem Jogho untuk dijadikan panduan kepada masyarakat kini dengan mengaplikasikan teori sosiologi yang telah dipelopori oleh Emile Durkheim. Unsur kemasyarakatan ini adalah satu elemen yang boleh berpecah kepada pelbagai aspek yang telah menjadi pegangan dan satu amalan yang telah dijalankan oleh masyarakat Melayu Siam dalam Filem Jogho. Aspek-aspek yang dapat kita lihat dari segi konflik, budaya, agama, bahasa dalam struktur masyarakat atau kelas sosial dan pengajaran yang boleh dijadikan teladan daripada peristiwa-peristiwa yang berlaku dalam Filem Jogho iaitu dari segi amalan membalas dendam, kasih sayang, hormat menghormati dan sebagainya.

4.1 Unsur-Unsur Kemasyarakatan

Istilah masyarakat berasal dari bahasa arab yaitu Syaraka yang berarti ikut serta, dan berpartisipasi. Masyarakat merupakan sekumpulan manusia yang Saling bergaul atau saling berintegrasi yang didukung oleh sarana dan prasarana yang akan memudahkan individu di dalamnya untuk saling berintegrasi. Kesatuan di dalam masyarakat memiliki beberapa unsur seperti kategori sosial, golongan sosial, komunitas kelompok dan perkumpulan. Akan tetapi terdapat pula referensi yang memasukkan pranata sosial sebagai unsur dari masyarakat.

Adanya sarana untuk berintegrasi menyebabkan warga dari suatu kolektif akan saling berintegrasi. Namun tidak semua kesatuan manusia yang bergaul atau berintegrasi itu disebut masyarakat karena masyarakat harus mempunyai suatu ikatan lain yang khusus. Ikatan yang membuat suatu kesatuan manusia mejadi suatu masyarakat adalah pola tingkah laku yang khas mengenai faktor kehidupannya dalam batas kesatuan itu yang menjadi sebuah adat istiadat dan bersifat kontiniu. Dengan demikian dapat dirumuskan bahwa masyarakat adalah kesatuan hidup manusia yang berintegrasi menurut suatu sistem adat istiadat tertentu yang bersifat kontiniu dan yang terikat oleh satu rasa identitas yang sama.

4.1.1 Unsur Kemasyarakatan Dalam Katagori Sosial

Karl Marx (1848) beliau mengkaji unsur kemasyarakatan dalam aspek kelas sosial melalui teori konflik. Marx berpendapat bahwa masyarakat terbagi menjadi dua kelas utama, iaitu pemilik modal (kelas borjuis) dan pekerja (kelas proletar). Beliau menekankan konflik antara kedua kelas ini sebagai faktor penting dalam membentuk struktur sosial dan dinamik masyarakat. Kajiannya yang terkenal adalah dalam karyanya yang monumental, "Manifesto Komunis" (1848) dan "Das Kapital" (1867). Kategori Sosial ialah kesatuan manusia yang diwujudkan kerana adanya ciri atau unsur yang kompleks, ciri objektif yang tidak disadari (dikenakan oleh pihak luar) terhadap kesatuan manusia itu, tidak berpotensi untuk mengembangkan interaksi antara mereka sebagai keseluruhan, tidak mempunyai identiti, tidak mempunyai lokasi geografi, organisasi atau pemimpin. Contoh kategori sosial ini ialah kategori kanak-kanak di bawah umur 17 tahun yang tidak dibenarkan menonton filem tertentu di pawagam, kategori orang yang mempunyai kereta dan mereka yang tidak mempunyai kereta.

Dari segi kategori sosial, dijelaskan bahawa konsep ini merupakan kesatuan manusia yang direalisasikan kerana wujudnya ciri atau kompleks ciri objektif yang boleh diterapkan kepada manusia tersebut. Sebagai contoh, pengkaji yang ingin menjalankan kajian tentang kehidupan masyarakat tertentu perlu menjalankan pengkelasan bagi memudahkan penyelidikan mereka, walaupun pihak yang dikaji tidak mengetahui perkara ini.

Sehubungan itu, bagi memudahkan pemahaman kita tentang kategori sosial ini, kita dapat melihat dalam kehidupan seharian di mana terdapat kategori orang yang memiliki motosikal dan kategori orang yang tidak memilikinya dengan tujuan untuk menentukan sama ada mereka mesti mematuhi peraturan lalu lintas dan sama ada mereka bebas daripada peraturan ini, ada kategori. Pelajar yang banyak membaca buku dan kategori pelajar yang mempunyai sedikit buku bacaan dengan tujuan untuk menentukan minat mereka untuk belajar, dan ada juga kategori orang yang boleh bermain bola sepak dan kategori yang tidak boleh bermain dengan tujuan untuk menentukan minat mereka dalam sukan bola sepak. Daripada huraian ini boleh dikatakan bahawa unsur-unsur yang berkaitan dengan konsep kategori sosial biasanya tidak terikat dengan kesatuan adat, sistem norma, tidak mempunyai lokasi dan membawa kepada perbincangan "orang ramai".

a. Golongan Sosial

Kumpulan sosial ialah perpaduan manusia yang dicipta kerana ciri khusus yang dikenakan ke atas masyarakat oleh pihak luar. Kumpulan sosial (mempunyai ikatan jati diri kerana terikat dengan sistem nilai, sistem norma dan adat resam seperti kumpulan belia). Kumpulan sosial ialah satu unit masyarakat yang mempunyai ciri-ciri tertentu yang sering dikenakan kepada mereka oleh orang luar.

Dalam suatu masyarakat juga terdapat unit-unit manusia yang tergolong dalam kelompok sosial, yaitu yang disebut lapisan atau kelas sosial.

Contoh konsep ini ialah golongan belia, yang ciri-cirinya sering dikaitkan dengan belia, seperti; bertenaga, idealistik, lebih altruistik dan belum terikat dengan kewajipan dan bebanan hidup, bersemangat dan penuh bertenaga. Orang yang termasuk dalam ciri-ciri kumpulan ini mungkin cuba menunjukkan tindakan yang sesuai dengan ciri-ciri ideal ini (gol-sos negro atau niger dalam masyarakat Amerika, atau lapisan sosial bangsawan, rakyat biasa atau hamba, petani, ahli perniagaan dll.). Tambahan pula, kumpulan sosial dijelaskan sebagai satu unit manusia yang bercirikan ciri-ciri tertentu, selalunya ciri-ciri ini juga dikenakan ke atas mereka oleh pihak di luar komuniti mereka sendiri. Dalam konsep ini, kita boleh membayangkan bahawa dalam masyarakat prasejarah, terdapat perpecahan sosial dalam masyarakat, termasuk ketua suku dan pembahagian kerja dalam kehidupan mereka. Selain itu, terdapat juga pengkelasan masyarakat berdasarkan sistem kasta iaitu kasta Brahmin (pemimpin agama), Ksatria (bangsawan), Vaisya (pedagang), Sudra (orang awam), dan Pariah (penjahat, pengemis dan sebagainya).

Peniaga, usahawan, petani dan nelayan, penjawat awam. Lapisan sosial boleh dilihat sebagai lebih tinggi atau lebih rendah bergantung pada sudut pandangan tertentu, oleh itu lapisan sosial juga mempunyai sistem norma atau rasa identiti kumpulan. Dalam hal ini, walaupun kumpulan sosial boleh dibezakan daripada kategori sosial, kedua-duanya tidak layak digelar masyarakat kerana tidak

mempunyai prasarana khas untuk melaksanakan interaksi sosial secara keseluruhan.

Perkara yang menjelmakan unsur dalam teori sosiologi sistem lapisan sosial menurut Soekanto (1990) ialah kedudukan (status) dan peranan (role). Kedudukan (status) ditakrifkan sebagai tempat atau kedudukan seseorang dalam kumpulan sosial. Kedudukan sosial bermaksud tempat seseorang secara umum dalam masyarakatnya dalam hubungannya dengan orang lain, dari segi lingkungan sosialnya, martabatnya, serta hak dan kewajipannya.

Masyarakat pada umumnya mengembangkan dua jenis kedudukan iaitu kedudukan seseorang dalam masyarakat tanpa menghiraukan perbezaan rohani dan kebolehan. Secara umumnya, status ascribed terdapat dalam masyarakat yang mempunyai sistem lapisan tertutup, contohnya masyarakat feodal (bangsawan, kasta), status dicapai, iaitu kedudukan yang dicapai oleh seseorang melalui usaha yang disengajakan. Jawatan ini terbuka kepada sesiapa sahaja, bergantung kepada kebolehan masing-masing dalam mengejar dan mencapai matlamat mereka. Sebagai contoh, sesiapa sahaja boleh menjadi hakim selagi mereka memenuhi syarat tertentu. Kadang-kadang terdapat jenis jawatan lain iaitu Status Ditugaskan iaitu jawatan yang diberi. Status yang diberikan selalunya mempunyai hubungan rapat dengan status yang dicapai.

Peranan adalah aspek kedudukan yang dinamik. Apabila seseorang melaksanakan hak dan kewajibannya sesuai dengan kedudukannya, maka ia sedang menjalankan suatu peranan. Peranan yang wujud dalam diri seseorang mesti dibezakan dengan kedudukan dalam interaksi sosial. Kedudukan seseorang dalam

masyarakat merupakan unsur statik yang menunjukkan tempat individu dalam organisasi masyarakat. Terdapat tentang unsur kemasyarakatan dalam filem Jogho ini berdasarkan kelas sosial ini iaitu.

Gambar 2 : Tangkap layar babak ini menunjukkan mamat ini adalah seorang ahli politik

(sumber: Filem jogho (1997) ,minit 36.43)

Gambar 3 : Tangkap layar ini menunjukkan Mamat menyatakan hidup berpolitik perlunya pengorbanan walaupun berpindah randah

(sumber: Filem Jogho (1997), minit 36.15)

Dalam naratif ini, Mamat dan rakan-rakannya seperti Yahya Hassan, Mahmud Larin, dan lain-lain cuba meminta British mengadakan pilihan raya sebagai tanda kemahuan rakyat untuk mencapai kemerdekaan. Pelbagai usaha dilakukan untuk membentuk persatuan dan perarakan untuk mengadakan pilihan raya di Istana Dewan Besar. Biarpun isterinya cuba melarang Mamat terlibat dalam perniagaan ini, semangat juangnya terus membara. Akhirnya, usaha mereka untuk mengadakan pilihan raya pertama berjaya, dan British bersetuju untuk mengadakan pilihan raya.

Pada mulanya Mamat tidak terlibat sebagai calon, sebaliknya Mahmud Larin, Cikgu Abdul Kudus, dan Yahya Hasan bertanding dan berjaya memenangi pilihan raya. Mamat tetap berbangga dengan pencapaian hebat rakan-rakannya. Mereka juga dipilih mewakili Kelantan ke Melaka bagi menyaksikan sambutan tarikh kemerdekaan Tanah Melayu. Perjuangan mereka membuktikan kejayaan yang ketara.

Namun, realiti dunia politik terbukti tidak mudah dicapai dan dihadapi. Pada pilihan raya pertama selepas merdeka, Mamat dilantik sebagai calon oleh Parti Perpaduan Melayu. Tugas ini bukanlah mudah, lebih-lebih lagi kerana rakyat mula tidak berpuas hati dengan Parti Perpaduan Melayu kerana pemilihan jawatan yang cenderung menguntungkan kumpulan mereka sendiri. Parti Perpaduan Islam menggunakan sikap ini untuk menjatuhkan kepercayaan kepada mereka. Malangnya, semua calon dari Parti Perpaduan Melayu tewas dalam pemilihan kali ini, dan hanya beberapa kerusi yang dimenangi oleh parti itu.

Selepas itu, berlaku persaingan untuk mendapatkan jawatan di bahagian tersebut. Sungguhpun begitu, Mamat kekal di kedudukan rendah, manakala Abdul Kudus, Mahmud Larin, dan Yahya Hassan dinaikkan pangkat secara rasmi. Setiap tahun sebelum pilihanraya, penyokong Mamat berkumpul, tetapi Pusat Parti terus menentang mereka. Mamat kali ini akan bertanding di wilayah sendiri iaitu Kelantan Hilir. Semua inventori dijalankan dengan berhati-hati. Berbeza dengan masa lalunya yang kelam kabut, Mamat menunjukkan kesabaran. Untuk menjual tanahnya untuk tujuan pilihan raya, Mamat bekerja keras dan berpindah dari satu tempat ke satu tempat, membuatkan dia berasa resah. Namun, diakui dalam situasi konflik, Mamat sering menjadi kurang rasional. Ini adalah keputusan muktamad yang diambil oleh beliau. Kumpulan ini telah berpindah ke Bangnara, Thailand, untuk memulakan hidup baru di sana.

4.1.2 Bahasa

Bahasa menurut Rashid, S. N. M. A., & Yaakob, N. A. (2017: p.18) sebagai alat untuk menghubungkan individu dengan individu lain. Setiap individu dalam kumpulan manusia akan mengaplikasikan penggunaan bahasa dalam kehidupan seharian bagi memudahkan melakukan sesuatu kerja dan memudahkan penyampaian sesuatu perkara seperti berkongsi cerita, meluahkan idea dan sebagainya. Bahasa sangat penting untuk memahami sesuatu yang ingin disampaikan. Bahasa merupakan alat yang digunakan oleh manusia untuk berkomunikasi bagi menyampaikan sesuatu. Alat komunikasi ialah suara manusia yang berkomunikasi antara individu dengan individu lain. Dalam sistem perhubungan ini, terdapat juga bahasa bertulis dan tersirat yang diungkapkan oleh masyarakat sama ada perkataan itu positif atau negatif. Ia bergantung kepada penerimaan

seseorang ketika mendengar ucapan yang disampaikan. Penggunaan bahasa tersirat dikenali sebagai bahasa satira.

Selain itu, bahasa sindiran ialah bahasa yang mempunyai pelbagai ragam yang digunakan mengikut keadaan tertentu. Bahasa sindiran ialah bahasa yang boleh memberi kesan positif dan negatif bergantung kepada cara seseorang menerimanya. Ini kerana sindiran ialah bahasa yang menggunakan perkataan yang mempunyai maksud tersirat. Masyarakat Melayu sering menggunakan bahasa sindiran secara kiasan dan maksud yang samar-samar yang bertentangan dengan ungkapan asal. Sebagai contoh, seseorang ingin mengatakan sesuatu kepada orang lain dan dia tidak menyebut perkataan itu secara langsung. Dengan ini dapat dilihat, ucapan yang ingin disampaikan tidak langsung dan mempunyai maksud yang tersirat.

Selain itu, bahasa sarkastik ini merupakan satu bentuk bentuk yang mempunyai arah tertentu untuk menyatakan sesuatu yang bertentangan dengan maksud asal. Rashid, S. N. M. A., & Yaakob, N. A. (2017: hlm.18) menyatakan bahawa bahasa sindiran mempunyai tiga bahagian iaitu bahasa sindiran, bahasa sinis dan bahasa sindiran. Ketiga-tiga sindiran ini merupakan bahasa di bawah kategori sindiran yang mempunyai maksud berbeza mengikut kesesuaian tertentu. Namun dalam kajian ini, pengkaji hanya memfokuskan kepada bahasa yang berkaitan dengan kajian dalam filem *Jogho* iaitu bahasa ironi.

a. Bahasa Ironi

Mara, R. S., & Bahry, R. (2019: p.65) menyatakan ironi ialah bahasa sarkastik yang diungkapkan dengan menggunakan bahasa halus dan bertentangan

dengan maksud sebenar. Sindiran ironi akan menjadi bermakna sekiranya orang yang disindir itu memahami apa yang dimaksudkan. Ironi ialah bahasa yang menggunakan perkataan dengan maksud yang tajam. Cara ekspresi menggunakan bunyi dan perkataan yang lembut tetapi boleh memberi kesan kepada orang yang dimaksudkan. Selalunya, bahasa ironi adalah bertentangan dengan makna asal. Menurut Keraf (2007) melalui Rashid, S. N. M. A., & Yaakob, N. A. (2017: p.108) ironi ialah rangkaian perkataan yang mengandungi makna yang berbeza. Ini menunjukkan bahasa ini bertujuan untuk membawa kepada maksud ejekan. Berdasarkan filem *Jogho*, ironinya dapat dilihat dari sudut gaya bahasa yang menjadi sindiran kepada watak-watak di dalamnya.

Filem *Juara U-Wei Hj saari* ini merupakan sebuah karya sindiran yang mengisahkan tentang pertarungan lembu di kalangan masyarakat Siam Selatan. Dalam penghasilan filem ini, pengarah telah menggunakan pelbagai seni bahasa untuk memperkayakan penceritaan jalan cerita *Juara*. Sindiran dalam filem ini berbentuk sindiran kiasan dan metafora. Ini dapat dilihat daripada penggunaan metafora dan simile yang banyak dalam teks yang terhasil. Kiasan dalam sindiran seperti ini menyampaikan hikmah atau pengajaran daripada peristiwa yang diterangkan oleh pengarang, manakala tokoh-tokoh yang serupa boleh didapati di penghujung karya. Dalam konteks politik, filem ini mengibaratkan aktiviti melawan lembu jantan sebagai analogi untuk bidang politik, di mana pengundi diibaratkan sebagai mangsa politik. Dalam pertandingan lembu jantan, peminat yang bertaruh menjadi mangsa kegemilangan lembu jantan juara.

Dalam filem *Jogho* ini, terdapat beberapa jenis gaya bahasa yang digunakan oleh pengarang. Penggunaan gaya bahasa yang menarik bertujuan untuk memastikan mesej yang ingin disampaikan dapat difahami dengan jelas oleh pembaca. Beberapa contoh gaya bahasa yang digunakan termasuk metafora, personifikasi, pleonasm, simile, hiperbola, paradoks, anafora, epifora, sinkop, monolog, dialek, bahasa asing seperti bahasa Inggeris, dan peribahasa.

b. Dialek

Menurut Nordquist (2019), variasi penggunaan bahasa yang dibatasi oleh faktor geografi dan sosial boleh dikategorikan sebagai dialek. Sebaliknya, pendapat KBBI (dalam talian) pula ada menyatakan memberikan definisi yang lebih terperinci, menggambarkan dialek sebagai variasi bahasa yang berbeza-beza mengikut pengguna, contohnya dari wilayah tertentu, kumpulan sosial khusus, atau tempoh masa tertentu. Dalam konteks ini, dialek secara keseluruhan berbeza daripada bahasa standard dalam pelbagai aspek bahasa, termasuk fonologi, ejaan dan sebutan, morfologi, sintaksis, kosa kata, peribahasa, dan pragmatik.

Menurut Zehetner (1979), dialek lebih kerap diaplikasikan sebagai satu bentuk bahasa pertuturan dalam kalangan individu yang berada dalam hubungan rapat atau dalam konteks situasi intim. Manakala, bahasa baku pula mempunyai julat penggunaan yang melibatkan pelbagai media, baik lisan mahupun tulisan, serta boleh diaplikasikan dalam pelbagai situasi.

Gambar 4: Tangkap layar menunjukkan mamat berdialog menggunakan panggilan

‘demo’

(sumber: Filem Jogho (1997) minit 3:43)

Gambar 5: Tangkap layar menunjukkan mamat menggunakan perkataan ‘bedil’

(sumber: Filem Jogho (1997) minit 3:51)

Gambar 6: tangkap layar menunjukkan pecakapan menggunakan bahasa Selatan Thailand

(Sumber: Filem Jogho(1997) minit 59:32)

S. Othman Kelantan, seorang penulis yang berasal dari Kelantan, begitu juga dengan pengarah filem ini iaitu U-Wei Haji Saari yang berasal dari Kelantan dan telah menampilkan unsur-unsur dialek Kelantan dalam filem ini. Penggunaan dialek ini dipilih kerana filem ini menggambarkan latar di Kelantan dan selatan Thailand iaitu di sepanjang sempadan Kelantan. Walaupun dialek digunakan dengan jelas, jalan ceritanya masih boleh difahami oleh penonton. Beberapa contoh perkataan dialek Kelantan termasuk perkataan seperti "ambo," "pitis," "butir," "demo," dan lain-lain.

Penggunaan bahasa Thai juga perlu diambil kira dalam konteks filem ini kerana terdapat penggunaan bahasa Thai seperti yang dilihat pada rajah diatas pihak polis bercakap menggunakan bahasa Selatan Thailand ketika mereka ingin menangkap Mamat kerana dianggap Mamat telah membunuh anak Pak Isa. Pada rajah yang berikutnya menunjukkan sani yang bercakap Thailand ketika dalam

sebuah kelab malam ketika berjumpa dengan kawannya sebelum beliau membunuh anak Pak Isa. Disini dapat kita lihat. Bahasa yang digunakan dalam filem ini menunjukkan unsur kemasyarakatan yang mana pada zaman dahulu telah menggunakan pelbagai dialek dan bahasa.

4.1.3 Kebudayaan

Mengikut definisi dalam Kamus Dewan, istilah 'budaya' merujuk kepada budaya atau tamadun. Manakala dalam Kamus Bahasa Indonesia, konsep 'budaya' lebih menitikberatkan akal atau akal. Jika dianalisis dari sudut etimologi, perkataan 'budaya' berasal daripada perkataan Sanskrit 'buddhayah,' iaitu bentuk jamak daripada 'buddhi,' yang bermaksud fikiran atau akal. Oleh itu, konsep budaya boleh diertikan sebagai sesuatu yang berkaitan dengan akal dan fikiran manusia. Selain itu, konsep ini juga merangkumi prinsip agama dan kewarganegaraan yang bertujuan untuk memenuhi persaudaraan dan tanggungjawab bersama.

Definisi dalam Kamus Dewan mentakrifkan istilah 'budaya' sebagai keseluruhan cara hidup yang merangkumi tingkah laku, budi pekerti, pemikiran, dan semua hasil kreatif yang bersifat material atau rohani, yang merangkumi masyarakat yang bertamadun, tamadun dan kemajuan (sebab).). Dalam konteks bahasa Inggeris, 'budaya' ditakrifkan sebagai 'budaya,' yang berasal dari bahasa Latin 'colere' yang bermaksud menanam dan bekerja. Istilah ini menggambarkan usaha manusia untuk mengubah alam semula jadi. Definisi 'sosiobudaya' merujuk kepada hubungan antara masyarakat dan budaya, termasuk gaya hidup, tradisi, kepercayaan, politik, ekonomi, pendidikan dan lain-lain aspek. Dalam memahami analisis novel, adalah penting untuk menerangkan konsep "budaya" terlebih dahulu.

Selain itu, budaya juga merupakan unsur penting yang membezakan manusia dengan kehidupan lain. Lazimnya, budaya berkaitan dengan aktiviti di persekitaran manusia, seperti seni, barangan, makanan, tarian, dan sebagainya. Aspek kehidupan dalam sesebuah masyarakat seperti amalan, tingkah laku dan sikap bergantung kepada budaya yang diamalkan. Segala sesuatu dalam sesebuah masyarakat adalah berkaitan atau boleh ditentukan oleh budaya masyarakat itu sendiri. Konsep ini dikenali dalam kalangan ahli antropologi sebagai determinisme budaya. Selain itu, budaya juga merupakan warisan yang diturunkan dari satu generasi ke generasi seterusnya, dan idea ini dipanggil warisan organik masa lampau.

Gambar 7: Tangkap layar menunjukkan pertarungan lembu bernama Calet dengan Langsung

(**sumber:** Filem Jogho (1997) minit 47:02)

Kegiatan laga lembu dianggap sebagai satu bentuk perjudian. Pertarungan lembu jantan melibatkan pertarungan antara dua lembu jantan dalam arena, di mana lembu jantan berhadapan antara satu sama lain. Pemenang dalam pertarungan ini boleh ditentukan oleh keupayaan lembu untuk mengalahkan lawannya, seperti membunuh pihak lawan atau

bertahan lebih lama daripada pihak lawan. Jumlah wang tertentu biasanya dipertaruhkan oleh peserta dalam pertandingan ini.

Filem *Jogho* mengajak penonton menerokai kehidupan masyarakat di Bangnara, Thailand, di mana tradisi laga lembu jantan masih dikekalkan. Menariknya, dalam konteks ini, tiada peraturan yang melarang aktiviti ini. Sebaliknya, aktiviti melawan lembu jantan boleh menjadi sumber pendapatan yang besar kepada pemilik lembu jantan yang berjaya memenangi pertandingan.

Dalam naratif filem ini diceritakan bahawa Abang Lazim merupakan seorang yang sangat mahir dalam aktiviti laga lembu, begitu juga dengan Mamat. Apabila Calet, lembu jantan Abang Lazim, berdepan Langsung, lembu jantan Pak Isa, dalam satu perlawanan, Mamat memenangi gelaran. Dalam perlawanan ini, Mamat menggunakan strategi licik untuk memenangi Calet. Akhirnya dengan pertaruhan mandi 200 ribu, Langsung akhirnya kalah. Kejadian ini menyebabkan Pak Isa dan rakan-rakannya termasuk Dolah Munduk berasa tidak puas hati dan akhirnya menyerang Abang Lazim dan Calet dengan senjata api.

Gambar 8: Tangkap layar menunjukkan lembu muda yang bernama Aral

(**Sumber:** Filem Jogho (1997) minit 51:36)

Namun, minat Mamat terhadap aktiviti laga lembu tidak terhenti di situ. Bersama rakan-rakannya, Jali, Sani, Semail, dan Mat San, mereka mempunyai seekor lembu jantan muda bernama Aral, yang asalnya diberikan oleh Dolah Munduk. Walaupun Aral telah terluka dengan tindakan khianat Dolah Munduk, Mamat terus gigih melatih Aral dengan keyakinan bahawa Aral akan menjadi lembu hebat seperti Calet. Akhirnya, pada suatu hari, Aral dibawa ke Bandar Bangnara untuk bertempur buat kali pertama. Dalam pertarungan ini, Aral berhadapan dengan seekor lembu bernama Nibung. Tanduk Aral pantas mengenai leher Nibung, menyebabkan lembu itu terjatuh. Aral muncul sebagai pemenang dalam perlawanan itu.

4.1.4 Keagamaan

Agama adalah kepercayaan atau sistem kepercayaan yang melibatkan hubungan antara manusia dengan kuasa yang lebih tinggi, seperti Tuhan atau kuasa rohani yang lain. Di dalamnya terdapat amalan, ritual dan nilai moral yang diikuti oleh penganutnya. Agama juga berperanan sebagai panduan etika dan moral dalam kehidupan seharian, memberikan harapan dan makna dalam situasi yang sukar. Ramai individu mencari keselesaan, ketenangan, dan hala tuju hidup melalui amalan agama.

Walau bagaimanapun, perlu diingat bahawa agama boleh berbeza dalam setiap budaya dan agama. Setiap agama mempunyai ajaran, doktrin, dan amalan yang unik. Sebagai contoh, dalam Islam, terdapat lima rukun Islam yang mesti diikuti, manakala dalam agama Kristian, sepuluh perintah Allah adalah panduan hidup. Agama juga boleh menjadi sumber perpaduan dan jati diri bagi masyarakat tertentu. Individu sering

berkumpul di tempat ibadat, seperti gereja, masjid, atau kuil, untuk beribadat bersama dan mengeratkan ikatan sosial. Walau bagaimanapun, adalah penting untuk menghormati dan menghormati perbezaan agama antara individu. Setiap orang mempunyai kebebasan untuk memilih dan mengamalkan kepercayaan mereka sendiri.

Menurut Tischler (2011), unsur dalam agama boleh diklasifikasikan kepada empat bahagian iaitu ritual, doa, emosi dan kepercayaan. Tischler menegaskan bahawa setiap agama melibatkan sistem kepercayaan atau kepercayaan, yang merangkumi kepercayaan terhadap kewujudan benda-benda ghaib dan himpunan nilai-nilai yang memotivasikan kehidupan seharian penganutnya (2011). Kepercayaan merupakan salah satu daripada beberapa aspek agama dan seolah-olah menjadi sumber nilai-nilai yang membimbing amalan agama, baik dalaman (eksklusif) mahupun yang melibatkan masyarakat luas (inklusif). Oleh itu, aspek kepercayaan boleh menjadi motivasi interaksi antara individu dan masyarakat beragama dengan dunia luar.

Menurut pandangan Durkheim, sesetengah orang menafsirkan perkataan "agama" sebagai yang suci (yang suci) dan "budaya" sebagai profan (yang bersifat duniawi). Perspektif ini membayangkan jarak atau konflik antara keduanya. Walau bagaimanapun, diketahui bahawa konsep yang suci dan yang profan boleh dikaitkan. Melalui interaksi antara masyarakat beragama dengan dunia luar masyarakat, terbukti bahawa agama tidak eksklusif dan hanya terhad kepada aspek ritual sahaja. Dengan kata lain, terdapat aspek lain yang lebih inklusif dalam agama.

Gambar 9: Tangkap layar menunjukkan Jusoh memakai songkok putih serta sedang menasihati ayahnya iaitu Mamat

(**Sumber:** Filem Jogho (1997) minit 18:19)

Nilai-nilai keagamaan ini tercermin dalam imej Jusoh, seorang pemuda yang menonjolkan unsur-unsur Islam dalam identiti Melayu kontemporari sejak 1990-an, yang asalnya dibentuk pada 1970-an. Dalam filem ini, Jusoh selalu memakai songkok, dan kami hanya bertemu sekali sahaja di sekolah Islam di Kelantan. Dalam situasi ini, dia memberi nasihat kepada ayahnya, "Ayah, kamu tidak boleh membunuh. Undang-undang ada. Dendam adalah dosa. Biar polis yang uruskan." Apabila Mamat mendakwa bahawa membalas dendam kematian Lazim adalah soal penghormatan "maruah", Jusoh menjawab, "Dua kesalahan tidak membuat pembetulan. Dalam situasi lain, Sani memberitahu yang lain bahawa Jusoh tidak akan menjadi jogho kerana menganggap laga lembu sebagai kezaliman. kepada binatang dan berjudi itu satu dosa. Menariknya, Mamat sendiri mahukan anaknya menjalani kehidupan yang berbeza, bukan menjadi ahli politik atau pelaga lembu. Dia mahu Jusoh mendapat pendidikan di Malaysia dan mungkin ke

universiti. Identiti Mamat diperkaya bukan sahaja oleh nasionalisme Melayu dan keterikatannya dengannya. Diintegrasikan dalam adat dan tradisi menjadi jogho Kelantan, tetapi juga, mungkin dengan cara yang lebih halus, oleh kepercayaan agamanya, seperti yang dilihat dalam adegan awal di mana dia dilihat menunaikan solat subuh. Selain menghantar anaknya ke sekolah Islam, ketika Mamat ditangkap kerana membunuh Dolah, dia meminta izin untuk membawa tasbih.

4.1.5 Norma dan Nilai sosial

Menurut Hassan Ahmad (2000:34), beliau menyatakan terdapat gambaran menyeluruh tentang budaya saintifik masyarakat Melayu. Imej ini difahami melalui tradisi Melayu yang dikaitkan dengan pengalaman (amalan), era dan budaya. Ilmu yang berteraskan pengalaman dan pemerhatian dianggap lebih berharga daripada ilmu yang abstrak. Nilai ini tercermin dalam kesusasteraan Melayu yang berkonsepkan "pandai": pandai besi, tukang keris, tukang emas dll. Nasihat daripada orang tua, yang dianggap telah diuji oleh masa atau pengalaman, sangat dihormati dan dianggap sebagai sumber ilmu (yang juga mempunyai peranan penting dalam mengekalkan tradisi dan warisan bersama).

Menurut Kamus Dewan Edisi Keempat (2013: 1081), istilah "nilai" merujuk kepada tahap, kualiti, kualiti dan tahap. Mohd Rashid Md Idris (2011: 12), mencadangkan nilai boleh ditakrifkan dalam tiga konteks utama iaitu sebagai ciri yang menyatakan kepentingan atau faedah sesuatu objek, menentukan tingkat harga atau tanda sesuatu objek dalam bentuk kuantiti, dan sebagai ukuran atau kemahiran untuk tingkah laku manusia. Nilai membolehkan manusia membezakan antara yang baik atau buruk, serta betul atau salah. Oleh itu, nilai bukan sahaja standard untuk barangan, tetapi juga asas atau prinsip untuk menerima atau menolak tingkah laku manusia.

Ilmu dalam pelbagai aspek seperti dunia, akhirat, zahir, fikiran batin dan sebagainya boleh diertikan sebagai ilmu (2013: 567). Oleh itu, boleh dikatakan sains berkait rapat dengan pemerolehan ilmu dan usaha untuk menyampaikannya kepada orang lain dalam pelbagai bentuk maklumat. Karya agung Melayu mengandungi pelbagai jenis ilmu, antaranya ilmu firasat, ilmu perdukunan, ilmu mantera, ilmu pengasih, dan sebagainya. Mana Sikana (1996) mengkategorikan bidang falsafah kepada enam nilai sains iaitu teologi, etika, estetika, logik, metafizik dan kosmologi. Dalam filem Jogho, terdapat beberapa nilai keilmuan yang boleh dikaitkan dengan aspek keilmuan dalam budaya antaranya:

a. Nilai Ilmu Keagamaan

Gambar 10: Tangkap layar menunjukkan babak ketika mayat Abang Lazim sedang dikebumikan

(Sumber: Filem Jogho (1997) minit 8:37)

Pengetahuan agama adalah elemen penting dalam mengarahkan dan merancang kehidupan seseorang individu. Ilmu agama memberi panduan bagaimana menjalinkan hubungan antara manusia dengan sesama manusia, manusia dengan alam, serta manusia dengan Tuhan. Dalam Islam, agama dan

sains diintegrasikan tanpa konflik; sebaliknya, agama dianggap sains, dan sains dianggap agama. Konsep sains meliputi pelbagai aspek, antaranya Al-Quran, Syariah, Sunnah, dan aspek lain. Sains adalah nadi sistem pendidikan Islam, dan penekanan kepada ilmu jelas terdapat dalam Al-Quran dan Sunnah. Selain itu, pengiktirafan Allah sebagai sumber ilmu manusia yang tertinggi adalah wahyu terawal yang diterima oleh Nabi Muhammad. Dalam filem *Jogho* yang dianalisis, ilmu agama dapat digambarkan melalui contoh di bawah.

Gambar 11: Tangkap layar menunjukkan Mamat menulis kalimah Allah di dahi
Abang Lazim

(Sumber: Filem *Jogho* (1997) minit)

Kemudian, mayat itu disucikan, dimandikan, dan orang ramai berpusing-pusing untuk hadir. Mereka berkumpul untuk memberi sokongan kepada keluarga yang kehilangan tokoh yang disegani ini. Mamat memerhati dengan teliti tubuh Lazim yang sudah ditenggelami kapas. Akhirnya, isteri Abang Lazim yang penuh sayu menjeling lembut wajah tenang suaminya itu. Seterusnya, ketiga-tiga

beranak itu berbisik kepada jenazah seorang demi seorang. Mamat berhati-hati menulis kalimah lailahailallah di atas dahi jenazah Abang Lazim menggunakan jari telunjuk kanan dalam bahasa isyarat.

Mamat turut membantu mengusung jenazah bersama anak-anak Abang Lazim dan Jali, seorang pemuda tenang yang berjaya menambat simpati dan menasihatinya supaya bersabar. Apabila jenazah Abang Lazim disusun lembut dan diletakkan perlahan-lahan, Mamat merasakan seolah-olah sepuluh tahun usahanya dalam perjuangan politik dengan segala ikrarnya telah diingatkan.

b. Ilmu Berlaga Lembu

Gambar 12: Tangkap layar menunjukkan lembu sedang bertarung didalam bong

(Sumber: Filem Jogho (1997) minit 47:08)

Hasrat utama watak untuk menjadi tokoh politik, yang akhirnya tidak kesampaian, disampaikan oleh pengkarya melalui pertarungan lembu. Adu lembu diibaratkan sebagai medan pertempuran idea dan pertikaian politik, di

mana kemenangan akan dicapai oleh mereka yang lebih kuat. Seperti lembu dalam pertarungan dan strategi yang diatur oleh pejuang lembu untuk mencapai kemenangan, perkara yang sama juga berlaku dalam arena politik. Pengarang menggambarkan Mamat sebagai tokoh yang tewas dalam arena politik, manakala dalam pergaduhan lembu, Mamat dianggap sebagai "Juara."

Dalam pertarungan lembu, penulis menyampaikan unsur-unsur seperti pertarungan wang, sabotaj, niat jahat, dan penipuan. Semua ini adalah analogi yang digunakan oleh pengarang untuk mencerminkan realiti politik sebenar. Filem jogho menggambarkan bahawa hanya mereka yang berani mengambil risiko sahaja yang sanggup terlibat dalam arena politik. Sebagai contoh, seperti dapat dilihat pada rajah di atas menunjukkan manusia sangat bangga apabila melihat kekejaman lembu itu ketika binatang itu saling serang menyerang lawannya dengan rakus. Kedengaran bunyi yang kuat apabila kedua tanduk lembu itu bertembung sehinggakan menakutkan orang.

Gambar 13: Tangkap layar menunjukkan setelah kemenangan yang diperoleh oleh Calet

(Sumber: Filem Jogho (1997) minit 49:00)

Mereka saling bangga apabila mereka mendapat wang pertaruhan itu yang sudah terang wang itu adalah haram kerana laga lembu ini adalah perbuatan yang haram. Akan tetapi mereka terpaksa berasa bangga kerana mereka dapat menunjukkan kepada keluarga mereka yang perbuatan penat lelah mereka sebelum ini adalah perbuatan yang tidak sia-sia. Mereka juga sanggup menggunakan teknik apa sahaja demi mendapatkan kemenangan walaupun mereka terpaksa menipu, menggunakan cara yang kotor demi mendapatkan wang pertaruhan. Disini dapat dilihat jika ingin berlaga lembu juga perlu kita perolehi sebelum memasuki bong kerana jika tiada ilmu kita tidak akan berkembang dengan kearah di masa hadapan. Disini menunjukkan unsur kemasyarakatan dalam filem Jogho ini mampu didapati melalui ilmu perlawanan lembu kerana ianya meliputi kumpulan masyarakat yang meluas.

4.2 Pengajaran Yang Boleh Diambil Dari Filem Jogho Yang Boleh Dijadikan Sebagai

Teladan

Gaya hidup mencerminkan imej dan nilai moral seseorang dalam masyarakat sekeliling. Definisi gaya hidup, menurut Plummer, "Gaya hidup ialah corak kehidupan seseorang yang dikenal pasti melalui cara mereka menggunakan masa (aktiviti), perkara yang mereka anggap penting dalam kehidupan (minat), dan pandangan mereka terhadap dunia di sekeliling mereka." (Plummer, 1983). Maka gaya hidup ini boleh dirumuskan

sebagai satu gaya hidup seseorang ini boleh dinilai sebagai satu cara kehidupan seharian, minat dan sebagainya. Gaya hidup ini menunjukkan “merangkumi semua personaliti diri seseorang” yang bercakap dalam kelompoknya.

Maksud pandangan umum tentang kehidupan, seperti yang dijelaskan oleh Mohd. Rashid Hj. Md. Idris, Abd. Rahman Napiyah, dan Seri Lanang Hj. Rohani (2015: 126), ialah konsep berkenaan cara memandang kehidupan di alam semesta secara keseluruhan, khususnya dari sudut yang dipengaruhi oleh sistem nilai tertentu. Manakala pandangan hidup dalam konteks Islam, menurut Syed Naquib al-Attas (1972) dalam Mohd. Rashid Hj. Md. Idris, Abd. Rahman Napiyah, dan Seri Lanang Hj. Rohani (2015: 125), ialah pandangan tentang hakikat atau hakikat yang terbit dari hati manusia berkenaan dengan kewujudan seluruh alam. Setiap masyarakat termasuk masyarakat Melayu mempunyai pandangan hidup yang unik.

4.2.1 Kasih Sayang Yang Tinggi Terhadap Rakan Seperjuangan

Pengertian kata cinta dan sayang dalam Kamus Besar Bahasa Indonesia (Depdiknas, 2002: 394, dan 789) adalah circumlocutive (berlingkar). Apabila memberikan definisi perkataan cinta, ia dijelaskan sebagai "perasaan sayang (cinta, suka kepada)," manakala perkataan sayang dijelaskan sebagai "kasihan... sayang untuk (kepada); mencintai." Oleh itu, penentuan makna kata sayang perlu dilakukan secara serentak, tidak dipisahkan antara perkataan cinta dan sayang.

Menurut Muhardi (1986: 64), perkataan sayang merujuk kepada perkataan philia (cinta sesama manusia), kerana selain daripada perkataan philia, terdapat perkataan agape (cinta kepada Tuhan), perkataan eros dan amour (cinta). antara lelaki dan perempuan,

bersifat biologi).). Oleh itu, belas kasihan merujuk kepada perasaan cinta sesama manusia, baik terhadap diri sendiri mahupun terhadap orang lain.

Menurut Marsudi Fitro Wibowo (2008), makna kasih sayang tidak berkesudahan. Ihsan merupakan sifat fitrah yang mesti disedari terhadap orang lain sepanjang hidup di dunia ini, tentunya dalam koridor Islam. Ini bermakna Islam tidak mengenal masa, jarak dan tempat dalam kasih sayang sama ada terhadap sahabat, sahabat, saudara mara mahupun keluarga sendiri. Rasulullah bersabda, “Man laa yarhaminnaasa laa yarhamhullaah” (Barangsiapa tidak mencintai manusia, Allah tidak akan mencintainya) (H.R. Turmudzi).

Gambar 14: Tangkap layar menunjukkan Mamat dan Abang Lazim bepelukan selepas kemenangan laga lembu

(**Sumber:** Filem Jogho (1997) minit 49:16)

Kasih sayang ini boleh dilihat pada watak Abang Lazim dan Mamat seperti mana gambar rajah di atas menunjukkan perjuangan mereka dalam perlawanan laga lembu. Mereka saling bekerjasama untuk memenangi perlawanan judi itu kerana ingin membanggakan nama sendiri dalam masa yang sama untuk membantu keluarga mencari duit. Walaupun Abang Lazim sudah meninggal dunia akibat dibunuh, Mamat tetap gigih

dan teruskan perjuangan sahabatnya itu dengan legasi laga lembu mereka. Walaupun lembu kebanggan mereka iaitu Calet juga mati akibat dibunuh, beliau tetap bersemangat dan percaya akan lembu muda yang beliau ada iaitu Aral. Beliau sangat percaya yang Aral mampu teruskan legasi itu walaupun iainya lembu muda. Hal ini menunjukkan simbolik bahawa tradisi mereka akan diteruskan kerana walaupun Mamat meninggal dunia, anak Abang Lazim telah belajar cara untuk mendidik lembu dan menjadi 'joro' dalam bong.

Gambar 15: Tangkap layar menunjukkan Mamat sedang memikirkan akan kehilangan insan yang hebat itu

(**Sumber:** Filem Jogho (1997) minit 18:08)

Kasih sayang juga boleh dilihat berdasarkan gambar di atas ketika Mamat baru pulang daripada tahlil arwah Abang Lazim. Mamat duduk termenung meratapi kehilangan yang besar dalam hidupnya. Kewibawaan Abang Lazim sangatlah berharga bagi beliau kerana tiada orang yang mampu memberikan ilmu yang baik dan tunjuk ajar yang betul. Beliau merasakan kehilangan itu adalah satu kehilangan yang berharga bagu beliau dan beliau menganggap tiada nilai wang yang mampu membeli personaliti seperti Abang Lazim itu yang mampu menjadi contoh kepada masyarakat ketika itu. Kasih sayang

persahabatan antara mereka sangatlah kuat sehinggakan sanggup menggadai apa sahaja untuk membalas dendam atas kematian sahabat seperjuangannya.

4.2.2 Hutang Darah Dibayar Darah

Dendam timbul daripada pelbagai situasi seperti perasaan cemburu, pengkhianatan, tamak, ketidakadilan, manipulasi, kegagalan dalam perhubungan cinta, dan sebagainya. Menurut James Chaplin dalam Complete Dictionary of Psychology (1985: 843), balas dendam atau balas dendam boleh ditakrifkan sebagai tindakan membalas dendam terhadap ketidakadilan, sama ada nyata atau khayalan, yang akhirnya menimbulkan rasa takut akan pembalasan daripada pihak yang menjadi sasaran pencerobohan tersebut. Sementara itu, James Drever (1986: 208). mendefinisikan balas dendam sebagai tindakan hukuman yang disengajakan dalam bentuk perlakuan yang menyakiti orang lain, individu atau kumpulan lain yang pernah disakiti.

Dalam perkembangannya, perasaan dendam berpunca daripada dorongan atau keinginan tertentu yang mewujudkan kekuatan dalam diri seseorang, mendorongnya untuk bertindak atau bertindak. Dengan kata lain, dendam bermula daripada motivasi yang wujud dalam diri individu. Motivasi ini boleh membawa kepada tingkah laku positif atau negatif, bergantung kepada sejauh mana tingkah laku itu didorong oleh perhubungan dan terarah ke arah mencapai matlamat untuk memenuhi keperluan dan memuaskan keinginan. Kesan negatif daripada motivasi ini boleh melahirkan perasaan dendam.

Gambar 16: Tangkap layar menunjukkan ingin membalas dendam kepada semua yang terlibat

(**Sumber:** Filem Jogho (1997) minit 18:00)

Apabila Abang Lazim meninggal dunia, rasa kehilangan yang mendalam menyelinap ke dalam jiwa Mamat. Dalam kegelapan kesedihan, api dendam membara dalam dirinya, membara bagaikan menyalakan keadilan yang telah mati bersama Abang Lazim. Bagi Mamat, pengorbanan Abang Lazim mesti dibalas dengan balasan iaitu nyawa mesti membayar harga sebagai menegakkan hak dan keadilan.

Dalam ruang gelap hatinya, Mamat berikrar untuk membalas dendam atas kematian rakan seperjuangannya yang tidak ternilai. Nyawa mereka yang berperanan dalam tragedi ini harus ditebus, kerana barulah keadilan yang terpendam sejak sekian lama dapat direalisasikan. Pak Isa dan rakannya yang terlibat dalam perbuatan keji ini pasti akan merasai akibat pahit yang menanti mereka akibat perbuatan keji itu.

Mamat memandang ke hadapan dengan penuh tekad, mengibarkan bendera keadilan bagi memastikan nyawa Abang Lazim tidak berakhir dengan sia-sia. Bagi Mamat,

ini bukan sahaja untuk membalas dendam, tetapi juga untuk memulihkan keseimbangan yang telah diganggu oleh perbuatan jahat.

Keinginan yang beliau rasa amatlah besar untuk memiliki segala-galanya membuatkan dia berasa tamak. Timbul persoalan di dalambuah fikirannya kenapa semuanya mesti berakhir dengan kematian? Namun, Mamat tanpa belas kasihan mengambil keputusan dan mementingkan dalam fikirannya yang penuh dengan rasa marah dan tamak.

Dengan kegusaran yang mendalam, dia mengakui bahawa Pak Isa terpaksa membayar dengan nyawanya. Begitu juga Dolah Munduk dan beberapa individu lain yang terlibat dalam kebusukan ini. Keputusan yang diambilnya membawa kepada keputusan drastik bahawa beberapa nyawa perlu diambil untuk menghukum tindakan mereka. Walau bagaimanapun, di tengah-tengah dorongan gelapnya, pertimbangan muncul. Betul ke Langsat kena mati?

Langsat, walaupun pernah menjadi lawan, mungkin bukan lagi ancaman. Mamat termenung sejenak, ragu-ragu sama ada membalas dendam terhadap Langsat itu benar-benar perlu. Dia sedar bahawa Langsat sudah kalah dalam beberapa cara, dan mungkin tidak perlu menambah penderitaan lagi.

4.2.3 Berpegang Pada Janji

Janji prakontrak ialah satu siri perkataan yang terdiri daripada janji dan prakontrak. Janji yang dinyatakan dalam *Black's Law Dictionary* dijelaskan sebagai: "Pernyataan yang mengikat orang yang membuatnya, sama ada dalam penghormatan, hati nurani, atau undang-undang, untuk melakukan atau menjauhkan diri daripada perbuatan tertentu, dan

memberi orang yang menerimanya hak untuk mengharapkan atau menuntut pelaksanaan perkara tertentu. Sementara itu, dalam *The Essential Law Dictionary*, janji dijelaskan sebagai pernyataan yang mengikat bahawa seseorang akan melakukan tindakan tertentu, yang memberi pihak yang menerima janji hak untuk mengharapkan pelaksanaan. Janji pada dasarnya adalah pernyataan yang mengikat yang diberikan oleh seseorang.

Berdasarkan dua definisi tersebut, dapat disimpulkan bahawa janji adalah pernyataan yang dibuat oleh seseorang (promisor) kepada pihak lain (promise) yang bersifat mengikat. Janji mengandungi komitmen untuk melaksanakan sesuatu tindakan (perbuatan tertentu) dan memberikan pihak lain (janji) hak untuk menuntut pelaksanaan janji daripada pihak yang membuat janji. Sifat janji, seperti yang dijelaskan dalam dua definisi ini, adalah ia mengikat (binding, bindende). Janji yang dibuat mempunyai kewajiban bagi pihak yang membuat janji. Sifat mengikat ini memberi hak kepada pihak yang menerima janji untuk menuntut pihak yang berjanji menunaikan kewajibannya.

Gambar 17: Tangkap layar menunjukkan Mamat tegas kepada jati diri beliau

(Sumber: Filem Jogho (1997) minit 38:00)

Keperibadian Mamat terpancar melalui jati diri yang kukuh. Ini menjadi jelas apabila Mamat dengan tegas mengesahkan janji dan komitmennya dalam arena perjuangan

politik. Keazaman kuatnya itu dilihat apabila berjanji akan menarik diri daripada kegiatan politik sekiranya menghadapi kekalahan dalam pilihan raya akan datang.

Dengan tekad yang kuat, Mamat nekad untuk menamatkan penglibatannya dalam dunia politik sekiranya keputusan pilihan raya tidak mengiringinya. Janji ini bukan sekadar kata-kata, tetapi diisi dengan tindakan apabila Mamat sebenarnya mengalami kegagalan dalam pilihan raya akan datang. Keputusan tegas beliau untuk segera bersara daripada politik menunjukkan integriti dan kesungguhan beliau dalam menunaikan janji yang dibuatnya.

Mamat sudah menganggap dirinya sudah tua dalam berjuang dalam bidang politik ini. Oleh itu, kelemahan menjadi tidak dapat dielakkan. Dengan badan saya yang semakin rapuh, saya menyedari bahawa tenaga dan pengaruh saya bukan lagi keperluan utama saya. Suara orang ramai telah bercakap dengan jelas, menolak kehadiran saya. Biarpun semangat perjuangan masih berkobar-kobar, pada dasarnya tiada pilihan selain menerima hakikat ini.

Perjuangan untuk perubahan masih relevan, namun nasib saya telah ditentukan oleh undi rakyat. Setiap individu dalam arena politik mesti mampu menerima realiti apabila rakyat tegas menyatakan pendirian mereka. Jadi, dengan keikhlasan dan keikhlasan, setiap daripada kita perlu mengucapkan selamat tinggal kepada dunia politik apabila rakyat jelas membuktikan bahawa mereka telah memilih hala tuju yang berbeza.

4.2.4 Tidak Lupa Asal Usul

Menyimpan ingatan asal usul kita adalah sikap yang mengajar kita untuk menghormati, mengingati dan memahami asal usul kita. Ini melibatkan menghormati tempat kelahiran, budaya, tradisi dan warisan yang membentuk identiti kita. Tidak

melupakan asal usul kita membantu kita mengekalkan nilai penting, meraikan tradisi yang berharga, dan mewarisi kekayaan budaya yang diterima daripada generasi terdahulu. Dengan memupuk kenangan ini, kita boleh memahami perjalanan hidup kita, menghargai pertumbuhan kita, dan mengenali bagaimana pengalaman lalu membentuk diri kita hari ini.

Kepentingan menghormati asal usul kita bukan sahaja mengukuhkan identiti peribadi kita, tetapi juga menggalakkan penghargaan terhadap kepelbagaian budaya. Sikap ini membantu kita memahami bahawa setiap individu mempunyai kisah dan warisan yang unik. Justeru, tidak melupakan asal usul seseorang juga menggalakkan sikap saling menghormati antara individu dan kumpulan dalam masyarakat. Dalam mengekalkan hubungan sosial, adalah penting untuk mengenali dan menghormati asal usul orang lain, supaya kita dapat hidup berdampingan dalam kepelbagaian dan saling memperkayakan antara satu sama lain.

Gambar 18: Tangkap layar menunjukkan Mamat adalah seorang yang berpegang pada janji yang ingat akan tempat asalnya

(Sumber: Filem Jogho (1997) minit 38.03)

Mamat adalah anak kelahiran Kelantan tulen, mempunyai hubungan yang kuat dengan tanah airnya. Biarpun berdepan kekalahan dalam pilihan raya yang jelas menzahirkan ketidaksetujuan penduduk di situ, Mamat tidak kehilangan rasa cinta dan kebangsaannya terhadap kampung halaman. Walaupun sudah lama meninggalkan kampungnya, dia tetap mengambil keputusan untuk pulang ke tanah air yang menjadi saksi sepanjang hidupnya. Keputusan Mamat untuk pulang ke kampung halaman walaupun berdepan realiti kekalahan politik menggambarkan kekuatan ikatan batinnya dengan Kelantan. Bagaimanapun, beliau tidak memandang rendah keputusan rakyat, dan kepulangnya boleh dianggap sebagai tindakan ikhlas untuk terus bersama masyarakatnya walaupun arus politik telah berubah.

Walaupun Mamat sudah kembali,ribuan orang menyambut kepulangnya dengan sorakan gembira. Baginya, kedatangannya tidak membawa aura kepahlawanan, sebaliknya, dia merasakan kepulangnya seolah-olah hanya ditinggalkan sebagai seketul daging yang lemah, separuh busuk, hampir musnah. Mamat membayangkan kehadirannya bukan lagi kemuncak kemenangan atau kegemilangan. Pulang ke tanah air, dia berasa seperti serpihan yang terpinggir, tanpa kehebatan yang pernah melekat pada dirinya. Kepulangnya yang mencabar menggambarkan perjalanan panjang yang meninggalkan kesan kelemahan dan ketidaksempurnaan.

4.2.5 Melanggar Undang-Undang Sebagai Satu Perbuatan Yang Tidak Patut Dicontohi

Menurut penjelasan Undang-undang Nomor 7 Tahun 1974 tentang Pengendalian Perjudian, perjudian dianggap sebagai penyakit sosial yang berkait rapat dengan kejahatan dan sukar dikikis dari sejarah turun-temurun. Perjudian sering berlaku dalam pelbagai

peringkat masyarakat, oleh itu usaha untuk mencegahnya, walaupun dalam persekitaran yang paling kecil, bagi mengelakkan kesan negatif yang lebih teruk. Oleh itu, kerajaan cuba menghalang orang ramai daripada mengamalkan perjudian dan menggalakkan mereka berhenti berjudi.

Undang-undang itu mencerminkan kesedaran tentang masalah perjudian yang berterusan dalam masyarakat, dan untuk tujuan ini, kerajaan komited untuk mengklasifikasikan semua bentuk perjudian jenayah sebagai jenayah dan memberikan hukuman yang lebih berat. Ini dilakukan dalam usaha memastikan ancaman hukuman memberi kesan pencegahan yang lebih besar kepada pelaku perjudian. Sehubungan dengan itu, perlu dilakukan penyempurnaan peraturan-peraturan yang lebih efektif, dan hasilnya adalah keluarnya Undang-Undang Nomor 7 Tahun 1974 tentang Pengendalian Perjudian.

Selain itu, perjudian dalam talian dianggap sebagai satu bentuk jenayah siber kerana ia menggunakan komputer dan internet sebagai medium untuk melakukan perbuatan jenayah tersebut. Amalan perjudian pada hakikatnya dianggap tidak sesuai dengan norma agama, kesopanan dan moral Pancasila, serta boleh membahayakan kelangsungan hidup masyarakat, bangsa dan negara. Oleh itu, perjudian dianggap sebagai pelanggaran budaya sosial di Indonesia yang perlu dibanteras dan ditindas.

Gambar 19: Tangkap layar menunjukkan Mamat ditangkap kerana dituduh membunuh dalam bong

(**Sumber:** Filem Jogho (1997) minit 54:45)

Pelanggaran undang-undang ini jelas tergambar dalam naratif filem ini, apabila semua watak terlibat dalam perjudian pertarungan lembu. Walaupun kesilapan ini diketahui oleh mereka, namun ia tetap berulang kerana aktiviti ini dianggap sebagai penyelesaian untuk meringankan beban kehidupan seharian dan memperoleh pendapatan tambahan, dan memenuhi keperluan hidup. Mamat dan rakan-rakannya sering terlibat dalam perjudian laga lembu dengan harapan dapat membuktikan kepada isteri Mamat bahawa ini adalah cara yang berkesan untuk menjana pendapatan yang besar.

Tambahan pula, keputusan drastik isteri Mamat untuk mencagarkan sejumlah wang yang besar bagi menjamin Mamat terhadap hukuman penjara akibat perlawanan laga lembu yang telah dibuat. Hal ini telah menunjukkan tahap dedikasi mereka terhadap aktiviti ini. Walaupun mereka sedar bahawa tindakan mereka melanggar undang-undang, mereka tetap melakukan ini untuk mendapatkan pendapatan tambahan. Keadaan ini bukan sahaja berkaitan dengan keperluan ekonomi, tetapi juga untuk mencapai populariti dalam kalangan masyarakat, supaya mereka diiktiraf dan dihargai oleh persekitaran sekeliling.

Dengan kata lain, tindakan melanggar undang-undang dianggap sebagai satu cara untuk mencapai matlamat yang lebih besar dalam masyarakat.

4.2.6 Bersifat Redha

Konsep redha, dalam pelbagai pandangan agama dan kerohanian, menunjukkan kepelbagaian makna dan tafsiran. Secara umumnya, redha boleh diterangkan sebagai sikap redha dan redha menerima ketentuan atau keputusan Tuhan, atau menghadapi keadaan hidup dengan tenang dan tanpa menyatakan bantahan yang berlebihan.

Dalam Islam, redha merumuskan maksud kerelaan hati menerima takdir Allah dengan ikhlas dan tanpa bantahan yang berlebihan. Ini termasuk rasa syukur atas segala yang berlaku, baik dan buruk. Sikap redha dianggap sebagai satu bentuk kebajikan yang ditekankan dalam ajaran Islam. Bukan sahaja dalam Islam, pandangan mengenai redha boleh didapati dalam hikmah dan tradisi kerohanian yang lain. Sebagai contoh, dalam agama Buddha, konsep kesabaran dan penerimaan penderitaan atau perubahan dianggap sebagai elemen utama dalam perjalanan menuju kedamaian batin.

Selain itu, dalam ruang psikologi dan kesejahteraan mental, redha juga boleh ditafsirkan sebagai keupayaan individu untuk menguruskan tekanan dan cabaran hidup dengan menerima realiti dan mengekalkan keseimbangan emosi. Perlu diingat bahawa definisi redha boleh berbeza-beza bergantung kepada konteks budaya, agama atau falsafah yang menjadi asas setiap pandangan individu.

Gambar 20: Tangkap layar menunjukkan Minah redha dengan keputusan Mamat

(**Sumber:** Filem Jogho (1997) minit 1j 05minit)

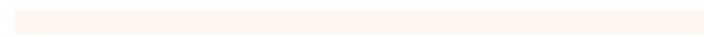
Redha adalah nilai yang sangat penting dalam menjalani kehidupan di era kontemporari. Berdasarkan konteks filem ini, Mamat menunjukkan peranan yang cukup besar dalam melaksanakan sikap redha. Perkara ini terzahir apabila Mamat dengan yakin memberitahu isterinya supaya menggunakan semua wang yang ada untuk membeli makanan untuk Aral, iaitu seekor lembu baru. Kepercayaan Mamat terhadap potensi lembu untuk menang menggambarkan tahap rendah hati dan kepercayaan yang mendalam terhadap nasib.

Biarpun isteri Mamat berasa gelisah kerana bekalan makanan kehabisan, dia masih sanggup menerima keputusan Mamat untuk melaburkan semua wang mereka dengan satu-satunya harapan yang belum tentu dapat mengaut keuntungan. Keadaan ini menggambarkan betapa pentingnya sikap merendah diri dan bertawakal kepada ketentuan ilahi dalam menghadapi ketidaktentuan kehidupan. Kaitan antara redha dan kepercayaan kepada takdir terbukti sangat penting, hal ini boleh didapati seperti yang ditunjukkan dalam kejayaan Mamat membawa pulang pendapatan untuk keluarganya. Filem ini menyampaikan mesej bahawa dengan mempunyai kepercayaan yang teguh dan sikap

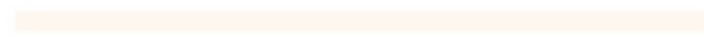
rendah diri, seseorang itu mampu mengatasi rintangan dan mendapat hasil yang positif, mengikut perancangan yang telah ditetapkan oleh Tuhan.

UNIVERSITI

MALAYSIA

KELANTAN

BAB 5

KESIMPULAN

5.0 Pengenalan

Bab ini merupakan bahagian yang menunjukkan bahagian akhir iaitu rumusan keseluruhan penyelidikan yang telah dijalankan oleh pengkaji. Dalam bab ini pengkaji telah mengemukakan cadangan agar kajian tentang perkara ini dapat diperbaiki dan terus diperluaskan pada masa akan datang. Akhir sekali, pengkaji akan membuat rumusan secara menyeluruh terhadap dapatan kajian yang telah dijalankan.

5.1 Rumusan

Rumusan kajian ini tertumpu kepada pemahaman elemen sosial yang terkandung dalam filem “Jogho”, bertujuan untuk menganalisis bagaimana filem ini mencerminkan dan menyelidik pelbagai aspek masyarakat tempatan. Kajian ini menggariskan tiga aspek utama yang menjadi fokus utama iaitu struktur sosial, nilai budaya, dan hubungan interpersonal. Pertama, melalui analisis terperinci tentang watak utama, kajian ini cuba meneroka bagaimana struktur sosial dalam masyarakat tempatan dicerminkan dan diwakili dalam filem. Ini melibatkan penerokaan perbezaan kelas, hierarki dan interaksi antara pelbagai lapisan masyarakat yang boleh dikenal pasti melalui perjalanan watak. Kedua, kajian ini memfokuskan kepada nilai-nilai budaya yang disampaikan dalam “Jogho”. Dengan menganalisis latar, perlambangan dan peristiwa penting, kajian ini bertujuan untuk mengenali dan memahami nilai-nilai yang dipercayai dan diamalkan dalam masyarakat yang dicerminkan dalam filem. Ini bertujuan untuk memberikan gambaran yang lebih mendalam tentang warisan budaya dan cara hidup masyarakat. Ketiga, aspek hubungan

interpersonal diberi penekanan khusus untuk mengkaji bagaimana filem menangkap dinamik hubungan antara watak. Kajian ini cuba memahami bagaimana interaksi sosial, konflik dan perhubungan antara individu mencerminkan realiti masyarakat setempat. Selain itu, kajian ini berjanji untuk mendedahkan dengan lebih lanjut bagaimana filem "Jogho" bertindak balas terhadap isu sosial, norma budaya dan perubahan dalam masyarakat. Kajian ini diharap dapat memberi gambaran yang mendalam dan kontekstual tentang bagaimana filem ini bukan sahaja sebuah karya seni visual, tetapi juga sebagai medium yang berkesan untuk merakam dan menyiasat aspek kehidupan manusia.

5.2 Cadangan

5.2.1 Akademik

Penyelidikan akademik terhadap filem "Jogho" adalah pendekatan yang komprehensif dan kreatif terhadap pelbagai aspek yang terkandung di dalamnya. Analisis teliti yang melibatkan elemen pembuatan filem seperti sinematografi, penyuntingan dan bunyi bertujuan untuk memahami cara setiap aspek ini menyumbang kepada keseluruhan pengalaman penonton. Dalam konteks sinematografi, penyiasatan mungkin termasuk memeriksa teknik dan gaya yang digunakan, seperti penggunaan cahaya, warna dan komposisi visual, yang mungkin mempengaruhi tafsiran dan pemahaman penonton tentang filem itu. Selain itu, aspek penyuntingan juga menjadi fokus utama dalam penyiasatan ini, di mana pengkaji akan meneliti bagaimana teknik penyuntingan menyumbang kepada perkembangan plot dan pembentukan suasana dalam filem. Dari segi bunyi, kajian mungkin mengkaji pemilihan audio dan kesan bunyi yang digunakan untuk meningkatkan naratif dan memberikan dimensi tambahan kepada pengalaman penonton.

Selain aspek teknikal, penyelidikan akademik juga akan mengkaji kesan filem “Jogho” kepada masyarakat tempatan. Ini melibatkan menganalisis bagaimana filem itu mempengaruhi dan membentuk persepsi masyarakat terhadap isu-isu tertentu, serta bagaimana ia mencetuskan perbualan dalam masyarakat. Penyelidikan ini akan memberikan gambaran yang lebih mendalam tentang bagaimana filem bukan sahaja karya seni visual, tetapi juga merupakan medium yang berkesan untuk menyampaikan mesej dan mempengaruhi pandangan dan tingkah laku orang ramai. Selain itu, penyiasatan ini juga boleh menyumbang kepada perkembangan teori filem dengan mengaitkan elemen teknikal dengan isu sosial dan budaya yang berkaitan.

Dengan menjalankan penyelidikan yang mendalam seperti ini, penyelidik boleh memberi sumbangan yang besar kepada pemahaman kita tentang filem sebagai medium seni dan komunikasi. Selain itu, kajian ini juga dapat membantu dalam mengukuhkan bidang teori filem dan meluaskan pandangan kita tentang hubungan antara filem dengan masyarakat dan budaya tempatan. Melalui kajian ini, kita dapat memahami betapa pentingnya filem dalam membentuk dan mencerminkan realiti sosial dan budaya, dan bagaimana ia boleh menjadi alat yang berkesan untuk merakam dan menyampaikan cerita yang mempengaruhi dan memberi inspirasi kepada kita sebagai individu dan masyarakat

5.2.2 Budaya

Kajian budaya dalam filem, terutamanya melalui aspek elemen budaya tempatan, menawarkan perspektif yang mendalam dan kontekstual tentang bagaimana filem mencerminkan identiti dan warisan budaya sesebuah masyarakat. Satu aspek yang diberi perhatian dalam kajian ini ialah penggunaan seni muzik tempatan dalam filem. Pengkaji boleh menganalisis bagaimana penggunaan muzik tempatan, termasuk alat dan gaya muzik

merujuk kepada warisan muzik tempatan dan cara muzik ini menyampaikan emosi atau mengukuhkan naratif filem. Contohnya, penggunaan gamelan dalam filem Melayu tradisional atau puisi lama dalam filem kontemporari boleh menimbulkan nostalgia atau merangsang emosi penonton.

Selain itu, kajian juga boleh memfokuskan kepada penggunaan bahasa atau dialek tempatan dalam dialog dan naratif filem. Penggunaan bahasa atau dialek tempatan boleh merujuk kepada identiti budaya sesuatu wilayah atau masyarakat, serta menggambarkan kepelbagaian bahasa yang wujud dalam masyarakat tersebut. Contohnya, penggunaan dialek dalam filem tempatan dapat menambahkan rasa autentik dan merangsang kesedaran tentang keunikan budaya tempatan.

Aspek lain yang boleh dikaji ialah budaya pakaian tempatan yang dicerminkan dalam filem tersebut. Analisis penggambaran pakaian tradisional dalam filem boleh menggambarkan kesinambungan atau perubahan dalam gaya pakaian tradisional dari semasa ke semasa. Kajian ini juga dapat mendedahkan nilai-nilai estetika dan identiti budaya yang diwakili oleh pakaian tradisional. Selain itu, pengkaji juga boleh meneliti penggunaan pakaian tradisional dalam konteks filem kontemporari dan kaitannya dalam memelihara atau memperbaharui tradisi budaya.

Melalui kajian ini, penyelidik boleh meneroka bagaimana filem boleh menjadi medium yang berkesan untuk merakam dan menyiasat aspek kehidupan masyarakat setempat. Pengetahuan yang mendalam tentang unsur-unsur budaya ini bukan sahaja membolehkan penghayatan yang lebih mendalam terhadap warisan seni dan budaya tempatan, tetapi juga memahami bagaimana elemen-elemen ini diintegrasikan ke dalam medium filem untuk menyampaikan mesej yang lebih bermakna kepada penonton.

5.2.3 Sosial

Selain meningkatkan pengiktirafan dan capaian tayangan, kehadiran filem “Jogho” dalam festival filem tempatan dan antarabangsa turut membawa faedah lain yang ketara. Pertama sekali, festival filem menjadi usaha yang mampu menarik perhatian pelbagai pihak terutama pengkritik, pengarah filem dan pencinta seni yang hadir. Penyertaan dalam festival filem memberi peluang untuk filem itu diketengahkan dan dibincangkan dalam forum penting yang boleh meningkatkan pemahaman dan penghayatan kualiti seni dan penceritaannya. Selain itu, festival filem juga berfungsi sebagai platform penting untuk memperkenalkan dan mempromosikan karya kepada khalayak yang lebih luas, termasuk penonton luar negara yang mungkin tidak pernah didedahkan dengan karya seni tempatan sebelum ini.

Tambahan pula, kehadiran filem "Jogho" dalam festival filem membolehkan penjenamaan semula industri filem tempatan dan antarabangsa yang lebih positif. Hal ini kerana kehadiran filem itu dapat mengeratkan hubungan antara penerbit filem dengan industri tempatan dan antarabangsa sekaligus membuka peluang kepada kerjasama pada masa hadapan. Dengan menonjolkan potensi dan keunikan karya tempatan, festival filem menggalakkan pertumbuhan dan perkembangan industri perfileman secara keseluruhan.

Bukan sahaja sebagai platform promosi, festival filem juga memainkan peranan sebagai forum intelektual yang penting. Perbincangan dan penilaian yang berlaku dalam festival filem menyediakan ruang untuk analisis mendalam tentang kualiti dan kaitan karya seperti "Jogho". Penonton, pengkritik dan pengarah filem akan memberikan maklum balas yang bermakna berhubung aspek seperti pengarahannya, lakonan dan mesej yang disampaikan

oleh filem tersebut. Ini memberi peluang kepada pembikin filem untuk menilai karya mereka dengan lebih kritikal dan meningkatkan kualiti kerja masa hadapan.

Kesimpulannya, kehadiran filem "Jogho" dalam festival filem tempatan dan antarabangsa bukan sahaja memberikan pendedahan yang hebat dan pengiktirafan penting, malah memupuk kerjasama industri, meningkatkan reputasi pembikin filem, dan memberi ruang untuk perbincangan dan kritikan yang membina. Kesemua ini adalah langkah penting dalam menyokong pertumbuhan dan perkembangan filem tempatan, serta menggalakkan penerokaan yang lebih mendalam dan lebih inovatif dalam seni pembikinan filem.

5.3 Penutup

Secara kesimpulannya, unsur-unsur kemasyarakatan yang telah ditonjolkan dalam filem Jogho karya U-Wei Hj. Saari ini mempunyai unsur kemasyarakatan yang boleh dilihat dari pandangan yang positif untuk diterapkan dalam kehidupan masyarakat dengan mengaplikasikan teori sosiologi bagi menggariskan panduan kehidupan masyarakat. Fungsi kemasyarakatan ini bagi menimbulkan pengajaran, lambang budaya setiap masyarakat untuk menunjukkan satu cara penghormatan serta membolehkan membentuk sahsiah diri dalam kehidupan manusia. Hal ini dapat memberikan gambaran kepada masyarakat kini bahawa filem Jogho ini adalah satu filem yang menunjukkan bukan hanya menjadi alat hiburan semata-mata malahan ianya mempunyai nilai dan pengajaran yang mampu mempengaruhi minda masyarakat. Selain itu, dapat kita lihat dalam filem Jogho ini pada watak Mamat menjadikan lambang terhadap seseorang manusia yang mempunyai jati diri yang kukuh terhadap budaya yang diamalnya. Dalam filem ini mampu memberikan penonton tentang bagaimana kehidupan masyarakat terdahulu menghabiskan sisa-sisa

kehidupannya demi mencari rezeki atau duit untuk menyara hidup mereka dan keluarga. Dengan ini, filem ini telah memaparkan unsur-unsur kemasyarakatan yang jelas dalam masyarakat Melayu zaman dahulu yang mampu memberikan manfaat kepada masyarakat generasi zaman kini.

RUJUKAN

- Affendi, N. R. N. M., & Pawi, A. A. A. (2016). Nilai Sosiobudaya Dalamceritakanak-Kanak Pilihan. *Persidangan Antarabangsa Sains Sosial & Kemanusiaan*, 3, 2-15.
- Arifin, Z. (2015). Perilaku Remaja Pengguna Gadget; Analisis Teori Sosiologi Pendidikan. *Tribakti: Jurnal Pemikiran Keislaman*, 26(2), 287-316.
- Beden, S., & Zahid, I. (2018). Analisis Kesopanan Bahasa Dalamnovel Melunasrindu: Aplikasi Maksim Leech Dan Grice. *Jurnal Bahasa*, 15(1), 143-172.
- Bukhari, N. A. M., Wahid, P. R. A., & Samsudin, N. H. (2020). Destarmelayudari Perspektif Terminologi: Malay Destarfromtheperspective Of Terminology. *Jurnal Pengajian Melayu(Jomas)*, 31(1), 184-209.
- Iman, U. (2015). Sifat Dan Motivasi Penontonon Filem Dalam Kalangan Penonton Filem Di Malaysia. *Jurnal Komunikasi Borneo (Jkob)*.
- Imam, A. (2017). Kritik Sosial Dalam Novel O Karya Eka Kurniawan: Kajian Sosiologi Sastra. *Humanis: Jurnal Ilmu-Ilmu Sosial Dan Humaniora*
- Juwita, R., Firman, F., Rusdinal, R., Aliman, M., & Malang, U. N. (2020). Metaanalisis: Perkembangan Teori Struktural Fungsional DalamSosiologi Pendidikan. *Jurnal Perspektif: Jurnal Kajian Sosiologi Dan Pendidikan*, 3(1), 1-8.
- Kamal, M., & Aziz, A. (2016). Kritikan Seni Dari Perspektif Sosio Budaya di Malaysia (Doctoral Dissertation, University Of Malaya).
- Kamiruddin, K. (2011). Fungsi Sosiologis Agama (Studi Profan Dan Sakral Menurut Emile Durkheim). *Toleransi: Media Ilmiah Komunikasi Umat Beragama*, 3(2), 157-176.
- Kamus Dewan Dewan Edisi Keempat (2015). Dewan Bahasa Dan Pustaka. Kualalumpur.

- Mukhlisin, A., & Suhendri, A. (2017). Aplikasi Teori Sosiologi Dalam pengembangan masyarakat Islam. *Injct (Interdisciplinary Journal Of Communication)*
- Mustafa, M. (2006). Pemikiran Dalam Novel-Novel Khadijah Hashim (Doctoral Dissertation, Universiti Putra Malaysia).
- Mustafa, N. I., & Jusoh, A. (2018). Naskhah Mantra Gajah Dalam sejarah sosiobudaya Masyarakat Melayu (Mantra Gajahin 91 Sociocultural History Of Malay Society). *Asian journal of environment, History And Heritage*, 2(2).
- Mohamad, J. B. B., & Moden, P. B. Amalan Sosiobudaya Di Dalam novel Terjemahan Terpilih Harry Potter: Analisis Wacana Kritis.
- Nisak, T. (2018). Pandangan Mengenai Prospek Kerja Alumni Prodi Aqidah dan filsafat Islam Di Kalangan Mahasiswa Universitas Islam negeri Sunan Ampel Surabaya Paradigma Fakta Sosial Emile Durkheim (Doctoral Dissertation, Uinsunan Ampel Surabaya).
- Nordin, S. R. A., Abdullah, M. A., Damin, Z. A., Ani, F., Jaes, L., Suhaimy, K. A. M., ... & Bakar, S. K. S. A. (2017). Memahami Akal Budi Kaum orang asli Suku Kuala Melalui Pantun: Dari Pulau Sialu, Batu Pahat Kesungai Layau, Kota Tinggi. *Human Sustainability Procedia*
- Rok'ifah, E., & Rok'ifah, E. (2016). Realitas Sosial Masyarakat Dalam novel Hujan Bulan Juni Karya Sapardi Djoko Damono (Kajian Sosiologi Sastra) (Doctoral Dissertation, Universitas Islam Majapahit Mojokerto).
- Ronidin, R. (2010). Masyarakat Minangkabau Pasca-Prri: Dalam cerpen ketika Jendral Pulang Karya Khairul Jasmi. *Lingua Didaktika: Jurnal Bahasan Pembelajaran Bahasa*, 3(2), 152-16

Saari, K. U. W. H., & Work, W. H. S. S. *Filem Sebagai Wadah Komunikasi: Sorotan Kajian Lepas*.

Susanti, S., Mursalim, I. S. H., & Hanum, I. S. (2020). Fakta Sosialemiledurkheim Dalam Novel Hafalan Shalat Delisa Karyatereliye: Tinjauan Sosiologi Sastra. *Ilmu Budaya: Jurnal Bahasa, Sastra, Seni Dan Budaya*, 4(2), 341-353.

Teh, W. H. W., & Yaapar, M. S. (2015). Pandangan S. Othman Kelantan Dan U-Wei Haji Shaari Terhadap Masyarakat Melayu Kelantan Dan Patani: Adaptasi Daripada Novel Juara Kepada Filem Jogho. *Jurnal Antarabangsa Dunia Melayu*, 8(2), 224-244.

Wulansari, C. D., & Gunarsa, A. (2013). *Sosiologi: Konsep Dan Teori*. Refika Aditama.